

Uitgave: de Imkersbond ABTB, de Imkersbond van de LLTB, de Bond van Bijenhouders van de NCB, en de V

7/
febru
19

bijen

MAANDBLAD VOOR IMKERS

bijen

Maandblad voor imkers ISSN 0926-3357

Jaargang 7, nummer 2, februari 1998

Uitgegeven door de Imkersbond ABTB, de Limburgse Land- en Tuinbouwbond (LLTB), de Bond van Bijenhouders van de Noordbrabantse Christelijke Boerenbond (NCB) en de Vereniging tot Bevordering der Bijenteelt in Nederland (VBBN)

Hoofdredacteur J. Beetsma

Redactie mw. M.L. Boerjan, A. M. Kuypers, R.H. Molenaar, en M. Schyns.

34 **Vaste medewerkers** M.J. van Iersel, mw. N. de Jong, P. Liefbroer, A. Neve, en K. Zoet.

Redactiesecretaris mw. M.J.E.M. Canters

Postbus 198, 6720 AD Bennekom Telefoon 0317 42 24 22

Telefax 0317 42 41 80 E-mail bijenhuis@tip.nl

Serveraansluiting VBBN zoemlijst: listserv@lifenet.nl

Financiële administratie

Spoorlaan 350, 5038 CC Tilburg

Telefoon 013 583 63 50

Bankrelatie RABO-bank Tilburg,

rekeningnummer 18.52.12.077, ten name van 'Bijen'.

Postbanknummer van de bank 10.88.813

'Bijen' verschijnt 11 keer per jaar omstreeks de 15e van de maand (het juli- en augustusnummer wordt gecombineerd).

Oplage 8.200

Tarieven voor handelsadvertenties: op aanvraag bij de redactiesecretaris.

Niet-commerciële advertenties in 'Vraag en aanbod':

f20,00 per 20 woorden, elk extra woord f0,50

Betaling bij opgave.

Alle in 'Bijen' gepubliceerde meningen en inzichten blijven voor rekening van de auteurs. De redactie houdt zich het recht voor de bijdragen in te korten of te redigeren.

Overname van artikelen en illustraties alleen met toestemming van de redactie en dan met bronvermelding.

Kopij, opgave en betaling van advertenties moeten uiterlijk zes weken vóór de datum van verschijning aan de redactiesecretaris worden opgestuurd. Tekst bij voorkeur op een diskette insturen. Zo mogelijk met foto's of dia's.

Vormgeving en opmaak Grafisch Atelier Wageningen

Druk Drukkerij Modern b.v., Bennekom

Bij de voorplaat: Vingerhoedjes. Een greep uit de verzameling van John en Marijke Driebergen. Stuk voor stuk meesterwerkjes. De meeste vingerhoedjes komen uit Engeland. Foto Guy Ackermans, Wageningen.

Van de redactie

De varroa-tolerantie krijgt in het artikel 'Untersuchungen zum Varroa-abwehrverhalten bei der Carnica', vertaald en bewerkt door M.J. van Iersel, de aandacht die het verdient. Het is gelukt bij onderzoeken om een belangrijke factor voor resistentie bij Carnica's aan te tonen en verschillen in het poets- en opruimgedrag aan te tonen.

Daarmee staat vast dat wezenlijke voorwaarden van varroa-tolerantie bij onze honingbij aanwezig zijn. Ab Kuypers plaatst weer een gezellige optekening uit het Openlucht Museum te Ootmarsum. Hij wandelt er door de tijd of moet ik zeggen: hij maakt een tijdloze wandeling? Kortom: goed leesplezier in ons februarinummer.

Rob Molenaar

Inhoud

Afweer tegen varroamijt bij carnica's. K. Bienefeld e.a.	35
De Floriade in 2002	Jos en Piet Hooyman 37
Foto van de maand	37
Stimulering Bedrijfsmatig imkeren	John Driebergen 38
Hommels of bijen	Jan Beekman 39
Bijenplant in beeld	Arjen Neve 40
Nieuws van de Ambrosiushoeve	Christ Smeekens 42
Van imker tot imker	Ko Zoet 43
Zwerfverhindering en slingeren	Peter Liefbroer 45
Bestrijding Amerikaans vuilbroed	Jan Charpentier 46
De geafrikaniseerde bij	P. Aumeier e.a. 48
Uitslag fotowedstrijd 100 jaar VBBN	Heyta Rynja 50
Een boomstam als woning	Frans Hoefnagels 51
Museum: Los Hoes, Ootmarsum	Ab Kuypers 52
Reacties op bijdrage M. Boerjan	54
Api@staartje: Internet nieuwtjes	Ab Kuypers 56
Honderd jaar bijenpathologie	I. Ritter e.a. 57
Verenigingsnieuws Bedrijfsraad	58
Verenigingsnieuws NCB	59
Heidebeheerdag	59
Verenigingsnieuws VBBN	59
Algemene ledenvergadering VBBN	59
Uit de PC van de voorzitter	Dick Vunderink 60
Huldiging jubilarissen	Koos Tromp 60
Zwangerschapsverlof Marga Canters	60
Cursussen	61
Familieberichten	61
Kalender	62
Vraag en Aanbod	63

Onderzoek naar afweer tegen varroamijt bij carnica's

De oorspronkelijke gastheer van de varroamijt, de oosterse bij (*Apis cerana*) kan goed met de varroamijt overweg. Deze bijensoort heeft afweermechanismen waarmee ze het aantal mijten onder de schadedrempel weet te houden. In het hier beschreven onderzoek wordt onderzocht of deze mechanismen ook bij de westerse bij aanwezig zijn en of ze erfelijk bepaald worden.

Observatie met een infrarood-camera

Alle directe waarnemingen van varroa-afweergedrag bij onze bijen werden tot nu toe bij daglicht gedaan in een observatiekast. Het is denkbaar dat de bijen de mijten alleen bij daglicht kunnen waarnemen en aanvallen, terwijl in de natuurlijke duisternis van de kast mijten mogelijk in het geheel niet opgemerkt worden. Om het natuurlijke gedrag van bijen in de donkere kast waar te nemen hebben we een speciale observatiekast ontwikkeld, geschikt voor observaties met een infrarood camera. Omdat bijen infrarood licht niet kunnen waarnemen, kan men met deze techniek langdurig observeren zonder de bijen te storen.

Is afweergedrag erfelijk bepaald?

Voor het beantwoorden van deze vraag hebben we telkens 50 bijen uit verschillende volken met genummerde opalietafplaatjes gemerkt. Deze zijn op de infrarood-videobeelden zeer goed te herkennen. De bijen werden niet bij toeval uitgekozen. Ze kwamen uit negen verschillende volken. Van deze volken was bekend hoe groot het aandeel beschadigde mijten was van het aantal varroamijten dat tengevolge van een natuurlijke dood op de onderlegger terecht kwam. Voor het laten openen en uitruimen van met varroa besmette broedcellen infecteerden we broedcellen kort na het sluiten met varroamijten. Daarna werd er 8 dagen lang continu geobserveerd. Om het poetsgedrag ten opzichte van de parasieten waar te nemen hebben we telkens 20 mijten in de proefvolken laten lopen en de reacties op de besmetting 8 uur lang op video opgenomen. Voor beide proeven hebben we de besmetting met mijten drie maal herhaald.

Ook carnica's vallen varroamijten aan!

Onder natuurlijke omstandigheden herkennen

sommige bijen de mijten die zich op de raten en in de cellen bevinden. Ze pakken de mijten met hun kaken aan en beschadigen ze. De mijten verweren zich heftig en kunnen pas onder controle gebracht worden als de bijen ook hun voorpoten gebruiken. Enkele mijten, die zich al tussen de kaken bevonden, konden zich snel loswringen. Aan de opnamen is duidelijk te zien dat ook vitale mijten door de bijen aangepakt en beschadigd kunnen worden. Op de regelmatig gecontroleerde en voor mieren afgeschermd bodem van de observatiekast konden wij, hoewel in beperkte omvang, pas beschadigde mijten vinden.

Poetsgedrag bij carnica's

Het carnica's toont ook de bij de cerana's beschreven poetsdans, waardoor een met een varroamijt besmette bij de aandacht probeert te trekken. In enkele gevallen reageren bijen op de 'hulpkreet'. Ze klimmen dan op de aangevallen bij en proberen met hun kaken de varroamijt te pakken. De besmette bij helpt mee door haar vleugels wijd open te spreiden en daardoor een beter aangrijpen van de parasiet mogelijk te maken. De varroamijt beweegt zich met verbazingwekkende snelheid over haar gastheer, optimaal de oneffenheden van het bijenlichaam benuttend. Voor zover dit op de video-opname herkenbaar is, weten de bijen niet precies waar de mijt te vinden is; het gedrag moet eerder als niet-doelgericht zoeken naar de parasiet op het lichaam van de volksgenote aangemerkt worden. Wij konden vaak het afstappen van de mijt wegens intensief poetsen waarnemen, maar tot nu toe kwam bij zulke activiteiten in geen enkel geval een mijt tussen de kaken van de bij terecht. De mijten die zich op de raten of in de cellen bevinden, leiden een heel wat riskanter bestaan. Sommige bijen lijken deze mijten op een afstand van enkele centimeters waar te nemen en ze met succes aan te vallen. Het zichzelf poetsen van besmette bijen met het voorste paar poten is, vooral in het beginstadium van de besmetting, een veelvuldig waar te nemen gedrag. Als het energiek genoeg gedaan wordt, raakt de bij de parasiet vaak kwijt. Veel bijen reageren echter nauwelijks of helemaal niet op een besmetting met de parasiet.

Besmette broedcellen uitruimen

Ook de westerse honingbij is in staat met varroa besmette cellen te herkennen, te openen en het besmette broed op te ruimen. In de verschillende tot nu toe uitgevoerde proeven werden tussen de 25% en 30% van de besmette cellen uitgeruimd.

Controlecellen, die weliswaar ook geopend maar niet van varroamijten voorzien werden, werden nauwelijks geopend. Zes procent van de met varroa besmette en vervolgens geopende cellen werden door andere bijen weer verzegeld.

Weinig 'specialisten' bij bestrijding actief

Een analyse van de activiteiten van de afzonderlijke bijen gaf verbazende resultaten. Het overgrote deel van de bijen bekommerde zich niet in het minst om de mijten. Enkele werksters waren echter zeer actief. Eén werkster nam deel aan het openen van vijf besmette cellen. De bijen die de cellen geopend hebben, ruimen deze niet automatisch ook uit. Die taak werd vaak door andere specialisten overgenomen. Ook het poetsen van besmette collega's is het werk van specialisten. De meeste bijen toonden in alle drie de herhalingen geen reactie. Een zeer gering deel toonde het gedrag in twee van de drie herhalingen. Het poetsgedrag was in onze proeven sterk afhankelijk van de leeftijd. Bij bijen die ouder waren dan 2 weken vonden we dit gedrag in het geheel niet meer. De resultaten met betrekking tot het poetsen zijn niet zo veelzeggend als die bij de uitruiming, omdat veel poetsactiviteiten zich buiten het zicht van de camera afgespeeld hebben.

Het verschil tussen afzonderlijke bijen met betrekking tot het varroa-afweergedrag hoeft niet noodzakelijk iets met een verschillende erfelijke aanleg te maken te hebben. Het kan ook door toevallige omstandigheden veroorzaakt worden. Om een aanwijzing voor mogelijk erfelijke invloeden op het varroa-afweergedrag te krijgen, moet er onderscheid zijn tussen dit gedrag bij de volken waaruit de bijen afkomstig zijn.

Hierbij moet elk volk door een voldoende groot aantal bijen in de proef vertegenwoordigd zijn en alle bijen moeten onder gelijke omstandigheden getest worden. In deze experimenten werd aan beide voorwaarden voldaan.

Erfelijke invloeden bij openen en uitruimen

Er zijn significante verschillen gevonden tussen bijen uit de verschillende volken. Terwijl bijvoorbeeld de werksters van volk A zich tot bijna 60% niet bemoeien met het openen van met varroa besmette cellen was het bij volk C bijna 90%. De meeste bijen die zich

vaker (tot vijf maal) met het openen van besmette cellen bezighielden, kwamen uit volk A. Wij hebben de proef met een nieuwe steekproef van de werksters van de beide beste volken (A en B) en het slechtste volk (C) en drie nieuwe volken herhaald. De resultaten van de reeds geteste volken (A, B en C) waren vrijwel gelijk. Volk A had weer met een groot verschil de meeste bijen die zich met het uitruimen van het besmette broed bezighielden, terwijl het grootste aantal bijen van C weer volkomen ongeïnteresseerd aan de besmette cellen voorbij ging.

Toekomstperspectief voor teelt op tolerantie

Op het ogenblik wordt in het bijeninstituut van Hohen Neuendorf een verdere stap gezet in de richting van het vaststellen van de erfelijke beïnvloeding van het varroa-afweergedrag en een doelgerichte teelt. Zoals bekend zijn ook werksters in staat onbevuchte eitjes te leggen, waaruit zich dan darren ontwikkelen. Het sperma van die darren bevat 50% van de erfelijke aanleg van deze werkster. Deze mogelijkheid bij de bijen kan benut worden. Wij hebben bijenvolken met een duidelijk varroa-afweergedrag darrenbroedig gemaakt en het sperma van de zich ontwikkelende darren gebruikt om koninginnen te bevruchten. De werkster wordt door het gebruik van haar darren de erfelijke 'vader'. Het sperma komt in dit geval direct van een 'specialiste', die duidelijk haar geschiktheid voor varroabestrijding bewezen heeft. De eerste beoordelingen van zulke kruisingen laten zien dat een duidelijke erfelijke invloed in dit gedrag aanwezig is.

Samenvatting van de resultaten

Deze onderzoeken werden in de eerste plaats uitgevoerd om een belangrijke factor voor resistentie bij carnica's en genetische verschillen ondubbelzinnig aan te tonen. Dit is gelukt. Ook het carnica-ras toont dus gedrag waarmee het in principe in staat is de ontwikkeling van de varroamijt binnen de perken te houden. In dit onderzoek bleek weer dat het niveau van dit gedragskenmerk nu nog geen varroa-tolerantie mogelijk maakt. Maar alle wezenlijke voorwaarden voor een succesrijke selectie in de richting van varroa-tolerantie zijn ook bij de westelijke honingbij aanwezig.

Oorspronkelijk artikel 'Untersuchungen zum Varroaabwehrverhalten bei der Carnica' door Dr. K. Bienefeld, Dr. R.K. Thakur, Dr. R. Keller uit ADIZ 10/97, vertaald en bewerkt door M.J. van Iersel.

De Floriade in 2002

Om de 10 jaar presenteert de Nederlandse tuinbouw zich op een internationale tentoonstelling. Dat was in 1972 in Amsterdam (bij de RAI), in 1982 in Amsterdam (bij de Bijlmermeer), in 1992 in Zoetermeer. In 2002 wordt de Floriade gehouden in de Haarlemmermeer tussen Hoofddorp en Haarlem.

Vooraf in Zoetermeer hebben enkele enthousiaste imkers uit die omgeving een prachtige bijdrage geleverd aan deze tentoonstelling, die in een mooie onderscheiding resulteerde!

De VBBN, namens de Bedrijfsraad, heeft besloten om ook in 2002 aanwezig te zijn om meer bekendheid te geven aan alles dat met bijen te maken heeft. Aan ondergetekenden is gevraagd om dit ambitieuze plan gestalte te geven en daarom willen wij ons aan u voorstellen.

Wij zijn opgegroeid als zoons van een fruitteler in Rijswijk bij Den Haag. Door stadsuitbreiding zijn we in Aalsmeer terechtgekomen en hebben de teelt van snijbloemen opgepakt. Tevens hebben we onze bijdrage geleverd in organisaties als het bestuur en produktcommissies van de veiling in Aalsmeer. Sinds

enkele jaren zijn we niet meer actief als producenten en hebben we dus meer tijd voor hobby's. Na het volgen van de beginnerscursus 'bijenteelt' zijn we immer geworden.

De vraag om de inzending op de komende Floriade te gaan trekken, werd door ons als een eervolle uitdaging opgevat. Tegelijk realiseerden we ons dat onze kennis op het gebied van de bijenteelt zeer beperkt is en het totale plan erg grootschalig!

De opdracht is: het bijenhouden uit de nostalgische sfeer halen en tonen dat het meer is dan het vergaren van honing alleen. Zo zal er meer gewezen moeten worden op het economisch belang van de bijen voor het bestuiven van cultuurgewassen en planten in de natuur om meer zaden, bessen en vruchten te krijgen. Dit heeft dan weer effect op het in standhouden van andere levende wezens.

U begrijpt dat er nogal wat mensen nodig zijn om de stand te bemannen (m/v).

Uit bovenstaande blijkt dat wij uw hulp zeker nodig hebben om er een succes van te maken. Wij staan dan ook open voor adviezen en ideeën.

Jos en Piet Hooyman, Aalsmeerderweg 411, 1432 EC Aalsmeer, 020-6450217 of 0297-325177 (tevens fax).

bijen
FOTO VAN DE MAAND

Bijenkasten van de heer Paulussen uit Eindhoven. Deze staan op eigen terrein met in de buurt wilgen, crocussen, dotterbloemen en esdoorn. De foto is genomen in de winter van 1994.

Stichting Stimulering Bedrijfsmatig Imkeren

John Driebergen

De stichting SBI is opgericht 1 maart 1997 en is een voortzetting van de Studieclub Bedrijfsmatig imkeren. Door de bestuiving op een vakmatige wijze te laten plaatsvinden, is er behoefte aan ondersteuning en kennisvergroting. De Stichting heeft als doel het behartigen van de bedrijfsmatige imkers en het bevorderen en stimuleren van hun ervaring en kennis.

De stichting Stimulering Bedrijfsmatig Imkeren geeft ondersteuning aan leden/donateurs, imkers die (semi)-beroepsmatig hun bijenvolken inzetten voor bestuivingsactiviteiten. Niet alleen een bijenvolk plaatsen, maar tevens een gedegen begeleiding in de bestuiving geven. Juist bij onvoldoende bestuiving is de kennis en ervaring van de imker van doorslaggevende betekenis om een optimale bestuiving te laten plaatsvinden.

Informatie uitwisselen

Informatie-overdracht is een van de pijlers waar de huidige imkers het van moeten hebben. Een brede ervaring komt een vakmatige bestuiving ten goede. Wij trachten dit te bereiken door middel van lezingen, excursies, en het uitgeven van een nieuwsbulletin. Het opzetten van een data-bank met allerlei gegevens over bijzondere situaties, bestrijdingsmiddelen en aparte omstandigheden. Verder het opzetten en geven van bestuivingscursussen en het geven van nascholingscursussen voor de vakmatige bestuivers. Na goed gevolg worden er certificaten uitgereikt met naam en pasfoto. Deze certificaten zijn 5 jaar geldig. Zo weet een teler/kweker dat wanneer een imker op zijn bedrijf komt en dit certificaat toont dat hij/zij met een vakmatige bestuiver te doen heeft en dat er kwaliteit verwacht mag worden. Wat zowel voor het bijenvolk als voor de imker geldt.

Onder de titel 'Het juiste middel - N(i)et goed genoeg' verscheen onze eerste 'reader' over de juiste aanpak van de varroamijt. De huidige situatie is zo dat de varroamijt veelal chemisch bestreden wordt. Dit kan echter zo niet doorgaan. Door het ontstaan van resistente mijten en residuën in de was. Er wordt een andere weg aangegeven, die ten opzichte van de huidige werkwijze beter is voor het milieu, en voor de producten van het bijenvolk. Aan een tweede publicatie wordt momenteel hard gewerkt. Het onderwerp

is het doelmatig gebruik van bijenvolken voor de bestuiving. Zowel in de fruit- en de groentesector als in de zaadveredeling.

Kwaliteitsbewaking

De Stichting wil naar de kweker en teler toe zorgdragen dat de ingezette bijenvolken aan de juiste sterkte en normen voldoen, bij het soort gewas dat bestoven moet worden. Door middel van een sticker met het logo van de SBI dat op de kast geplakt wordt weet de teler/kweker dat deze volken van een lid/donateur van de SBI zijn en aan de juiste normen voldoen. Alleen leden of donateurs van de Stichting kunnen over deze stickers beschikken.

Adviesbureau

Er wordt kosteloos advies gegeven over uiteenlopende zaken, in gevallen waarbij de bestuiving door de bijen niet optimaal verloopt. Te denken valt aan het plaatsen van volken, bestuiving, bestrijdingsmiddelen, klimatologische omstandigheden, aantal volken en sterkte van de volken. Deze gratis adviezen gelden alleen voor de donateurs in samenwerking met de teler waar deze imkers hun bijenvolken inzetten voor de bestuiving.

Bemiddeling

De Stichting kan bemiddelen bij het plaatsen van volken, wij kunnen vraag en aanbod bij elkaar brengen, dit geldt voor de fruit-, groenten- en zaadteelt. Wij willen dit via de verschillende veilingen op gaan zetten en er structuur in aanbrengen. Binnenkort is er op Internet allerlei nieuws van de Stichting te verkrijgen, o.a. over leden die bijenvolken beschikbaar hebben voor bestuiving, richtlijnen over de prijzen van de bijenvolken voor de verhuur voor de zaadteelt. Desgevraagd kan er op een bedrijf advies gegeven. De kosten hiervan zijn f75 per uur en een reis-kostenvergoeding van f0,66 per km. Ook voor niet-aangesloten imkers moeten kosten in rekening gebracht worden.

Correspondentie-adres stichting SBI

Secr./penn.: R. van Ravenstein, Polder 15, 6691 ME Gent, 0481-424393, e-mail: rinus.v.ravenstein@pi.net
PR: J. Driebergen, Oegstgeesterweg AB 'Mon Desire', 2231 BG Rijnsburg, 071-4028884.

Hommels of bijen

J. Beekman

Een aspirant-collega-imker uit Duitsland overkwam het volgende.

Hij had een zogenaamde hommelmkast opgesteld met de hoop dat er zich een hommenvolk in zou vestigen. Dit ter ondersteuning voor de hommels die een nestplaats zoeken.

Wie schetst zijn verbazing, als blijkt dat niet hommels maar honingbijen de kast hebben uitgezocht als huisvesting. De zwerm vond zelfs het kleine vlieggat groot genoeg en begon zoals van een goede zwerm verwacht mag worden snel met het bouwen van raten aan het puntdakje van de kast. De hommelmkast bleek al gauw te klein en niet erg rationeel, om bijen te houden. Hij schafte zich een tien-raams Simplexkast aan en begon het volk te verhuizen naar de echte bijenkast. Een ervaren imker zou hier zijn handen vol

aan hebben gehad. Hij had niet in de gaten wat hem te wachten stond. Vroeger zou men de raten, en misschien nu ook nog wel, vastgezet hebben in lege raampjes, wat een grote knoeiboel is. Na te hebben vastgesteld dat dit niet volgens het boekje ging verlopen, heeft hij de raten zo goed mogelijk in een kast met ramen afgeklopt en geveegd, waarbij hij veel rook gebruikte. Het broed ging verloren.

De moeder zat er kennelijk bij en de achtergebleven bijen in de hommelmkast vertrokken, zoals te verwachten was, naar de nieuwe behuizing. Het volk heeft zich goed ontwikkeld, is ingewinterd en behandeld met Perizin (2x) tegen de varroamijt.

Dit alles is gebeurd onder toezicht en met medewerking van een ervaren imker. De aspirant-imker heeft aan dit voorval zoveel plezier beleefd, dat hij besloot met imkeren te beginnen.

39

De bijen worden van de raten geveegd, hierbij wordt veel rook gemaakt.

Boven: De laatste bijen worden in de kast geveegd.
Onder: Het hommelmkastje met een kleine vliegoening.

Málus sargéntii Rehder

Onder het vliegbereik van mijn bijenstand staat een aantal struiken in het plantsoen, die in het voorjaar overdekt zijn met witte bloesems. Het zijn struiken van de *Málus sargéntii*, waarvan de bloemen een grote aantrekkingskracht op bijen uitoefenen, er is altijd een druk bijenbezoek.

Uit Oost-Azië

Het geslacht appel (*Málus* Miller) van de rozenfamilie (*Rosáceae*) heeft men ondergebracht in secties, die op hun beurt weer in series zijn verdeeld. *Málus sargéntii* behoort tot de serie *Sorbomálus*, waarvan de soorten, waaronder een aantal mooie sierplanten, uit Oost-Azië komen.

Málus sargéntii is afkomstig uit Japan en Korea. Ruim een eeuw geleden, in 1892, werd de plant in de Verenigde Staten ingevoerd.

Sargéntii is genoemd naar C.S. Sargent, die leefde van 1811-1927. Hij was stichter en directeur van het Arnold Arboretum te Boston en schreef onder andere de *Forest Flora of Japan* (1892).

Twee bladvormen

Málus sargéntii is een breed uitgegroeide struik van 2-4 m hoogte. Veredeld komt hij ook als boom voor. Opvallend aan het bladerdek is dat er twee bladvormen te zien zijn. Aan de kortloten, dat zijn de korte zijtakjes waaraan ook de bloemen verschijnen, staan langwerpige bladeren, ze kunnen ongeveer 8 cm lang worden. Aan de langloten, de twijgen die voor de groei van de struik zorgen, zijn ze 3-lobbig. Van beide vormen zijn de randen scherp gezaagd. Aan de onderzijde zijn de bladeren licht behaard. Ook op de bladstelen treffen we beharing aan. Aan het einde van de kortloten staan vaak doornen.

Overweldigende bloei

In mei ziet de struik wit van de overweldigende bloei. De bloemen, met een doorsnede van ongeveer 2 cm, staan in bundels aan de kortloten. Ze hebben een lange onbehaarde stengel en zijn meestal 5-tallig. De spitse kelkbladen staan langs de rand van de bloembodem. De kroonbladen hebben een iets uitgerekte ronde vorm; ze zijn lichtroze tijdens het knopstadium en helder wit tijdens de bloei. De bloemen zijn, evenals alle andere appelsoorten, proterogynisch, dat wil zeggen dat de stempels eerst

rijp zijn en dat daarna het stuifmeel wordt vrijgegeven. Het is een middel bij planten om zelfbestuiving zoveel mogelijk tegen te gaan.

De stampers zijn aan de basis met elkaar verbonden; even boven de plaats waar ze bij elkaar komen hebben ze een zachte beharing. De meeldraden staan in twee rijen langs de rand van de bloembodem; hun aantal varieert van 15-20 stuks. De stuifmeelkorrels zijn ongeveer gelijk aan die van andere appelsoorten: drie groefvormige kiemopeningen, in polair aanzicht een driehoekige vorm en een fijn gestructureerd korreloppervlak. De kiemopeningen eindigen bij de polen in een smal gedeelte.

De nectariën liggen op de binnenwand van de bekervormige bloembodem. Als we afgaan op het drukke bijenbezoek moeten we constateren dat er rijkelijk nectar wordt geproduceerd.

Ook zaad zonder bevruchting

Zonder twijfel zullen bijen een aanmerkelijke bijdrage leveren aan de bestuiving en bevruchting van de planten. Maar bij deze appelsoort treedt facultatief apomictie op. Hierbij vormt zich kiemkrachtig zaad zonder dat er bestuiving en bevruchting plaatsvindt. Nakomelingen uit dit zaad zijn gelijk aan de moederplant. Deze vorm van zaadvorming is bij nog een aantal wilde appelsoorten uit Oost-Azië gevonden. Apomictie kan ook spontaan optreden bij sommige cultivars.

Rode vruchten

In het najaar heeft de struik opnieuw een sierwaarde in de vorm van verkleurende bladeren en kleine rode appeltjes, die op lange stelen staan. Rond de pitten, die lichtbruin van kleur zijn en in de lengterichting gegroefd, vormt zich een dikke laag steencellen in het vruchtvlees.

Bij koel weer blijven de vruchten lang aan de struik zitten, soms tot in december.

Literatuur

Kutzelnigg, H. en R. Silbereisen (1995): *Málus* in: Gustav Hegi Illustrierte Flora von Mitteleuropa, Band IV, Teil 2B. Blackwell Wissenschafts - Verlag, Berlin/Wien.

Malus sargentii Rehder (syn. *Malus siebóldii* (Regel) Rehder var. *sargentii* (Rehder) Asami)

A bloeiwijze; B blad aan kortlot; C blad aan langlot; D onderzijde bloem; E meeldraden;
F stuifmeelkorrel: 1 polair, 2 equatoriaal; G stamper; H vruchten; I pit.

Effecten van de kruising van verschillende bijenrassen

In Nederland wordt in het algemeen geïmkerd met de lokale honingbij die in het verleden voor een deel gehybridiseerd is met geïmporteerde rassen. Daarnaast zijn er groepen imkers die proberen raszuivere bijen te telen van buitenlandse herkomst (Buckfast of Carnica). Het is de vraag of er ongewenste effecten optreden wanneer koninginnen van lokale herkomst paren met darren van de geïmporteerde rassen.

Voor dit onderzoek zijn in het voorjaar van 1997 50 jonge redcelkoninginnen in bevruchtungskastjes gebracht. De helft is op de Ambrosiushoeve geplaatst en het is waarschijnlijk dat de koninginnen met lokale, niet raszuivere darren gepaard hebben. De andere helft is op een Buckfaststand geplaatst en de verwachting is dat de meeste koninginnen met raszuivere Buckfastdarren gepaard hebben. De jonge koninginnen zijn zodanig over de bevruchtungsstanden verdeeld dat de herkomsten van deze koninginnen over beide groepen ongeveer gelijk was.

Nadat de jonge koninginnen aan de leg zijn gegaan (36 van de 50) werden deze ingevoerd in vegers waarbij de oude koningin vervangen werd door de jonge koningin.

De metingen voor de ontwikkeling van deze proefvolken worden in de komende jaren uitgevoerd. Voor het morfologisch (morfologie = vorm en bouw van organismen) onderzoek zijn monsters genomen van de moedervolken van de koninginnen en in het najaar van 1997 van de vegers waarin de jonge koningin in juni werd ingevoerd. Op dat moment waren alle oorspronkelijke werksters in de vegers vervangen door dochters van de jonge koninginnen. De metingen hieraan worden in de winter gedaan.

Resistentie van de varroamijt tegen Apistan nu ook in België aangetoond

Als gevolg van de uitbreiding van de resistentie van varroamijten tegen Apistan in Europa is eind augustus 1997 in België een onderzoek gestart naar het voorkomen van deze resistentie in België.

Uit het onderzoek is gebleken dat nagenoeg alle varroamijten uit Wallonië resistentie vertonen tegen Apistan. Deze resistentie is België hoogstwaarschijnlijk via Frankrijk en Luxemburg binnengekomen en werd versterkt door het reizen met de bijen. Hoe noordelijker men gaat hoe zwakker de resistentie is of de resistentie is helemaal afwezig. In Vlaanderen is ook

resistentie van varroa tegen Apistan bij de bijen van enkele bijenhouders aangetoond. In een monster betrof het de bijen van een imker die naar Wallonië gereisd was voor de koolzaadrecht. Bij de meeste monsters uit Vlaanderen werd echter geen resistentie aangetoond.

De grens van het resistentiefront bevindt zich op het moment van de monsterneming (augustus 1997) dan ook ongeveer op de taalgrens in België.

In Nederland is tot nu toe geen onderzoek gedaan naar resistentie van varroa tegen Apistan. Omdat een aantal Nederlandse bijenhouders naar Wallonië reizen voor de koolzaadrecht, is het niet uitgesloten dat deze resistentie ook al binnen Nederland aanwezig is. *Bron: F. Jacobs, E. Bruneau, J. Trouiller. Resultaten van de campagne voor de opsporing van resistentie van Varroa jacobsoni t.o.v. pyrethrioiden in België. Maandblad van de Vlaamse Imkerbond november 1997.*

Vaste vergoeding voor natuurbraak

Door het Ministerie van Landbouw, Natuur en Visserij is een vaste vergoeding ingesteld voor natuurbraak. Dit naar aanleiding van een experiment met 360 ha natuurbraak in de afgelopen drie jaar. Uit dit onderzoek is met name gebleken dat dagvlinders, bijen, hommels en zweefvliegen op natuurbraakpercelen méér voorkomen. Ook het aantal broedende vogels steeg sterk.

Boeren die op braakliggende percelen een natuurmengsel inzaaien krijgen vanaf 1998 standaard een vergoeding van f150 per jaar per ha. Daarnaast ontvangen boeren voor braaklegging nog gelden uit Brussel in het kader van de MacSharry-regeling. Het bedrag van f150 is nodig voor de aankoop van het benodigde zaaizaad. Deze vergoeding voor de natuurbraak is laag waardoor het voor boeren vaak niet aantrekkelijk is om over te schakelen op natuurbraak. Brussel laat echter niet toe om hogere bedragen voor natuurbraak uit te keren. Het is wel mogelijk het pakket voor vergoedingen uit te breiden. Zo is ook een vergoeding mogelijk voor grondbewerking (f128 per ha), voor maaien (f150 per ha). Voor natuurbraak op perceelsranden is een extra premie van f100 per ha mogelijk. Provincies en gemeenten kunnen natuurbraak ook ondersteunen om het landschap op te fleuren met bloeiende velden. Het Ministerie van LNV verwacht dat er volgend jaar in Nederland 2.000 ha natuurbraak zal worden ingezaaid.

De CD-rom

Onlangs was er een bijeenkomst van de groep Friesland van de VBBN. Het jubileumboek was voor alle subverenigingen aanwezig en uiteraard werd de CD-rom gepresenteerd. Over dat schijfje wil ik het even met u hebben. Het is een perfect stukje bijenvoorlichting. Voor imkers, maar ook voor niet-imkers. Deze bijenvoorlichting zou in alle bibliotheken aanwezig moeten zijn. Voor de bibliotheek op Terschelling heeft de subvereniging Terschelling reeds een CD-rom besteld.

Februari, het kan verkeren

Ronduit grillig was februari 1991. In mijn bijenaantekenboekje van dat jaar lees ik het volgende: 'De eerste twintig dagen onvervalst winterweer met strenge vorst, veel sneeuwdagen en een vaak snijdende oostenwind.

24-2-91: tot 17°C in Limburg, Nieuw Vennep 14°C en een grootse reinigingsvlucht.

26-2-91: eerste bij met stuifmeel gezien, bodemplanken schoongemaakt. Zojuist kreeg ik een telefoontje dat nu ook op Terschelling de bijen los zijn.

28-2-91: Op Terschelling een pak sneeuw, temperatuur rond het vriespunt. En onze bijen? Die passen zich gewoon aan en tonen een veerkracht en overlevingsdrang waar je 'U' tegen zegt.

Dat blijkt ook uit het volgende verhaal van imkercollega Uenk uit Harfsen.

'Laat in het seizoen, half augustus 1995, had ik een moerloos volkje en er waren inmiddels al eierleggende werkbijen. Ik hing een raampje met bevruchte eitjes in de kast en hoopte op redcellen. Het lukte niet. Al met al werd de inhoud van de kast natuurlijk steeds kleiner

en ik kreeg veel darren. Ik ging op zoek naar moerdoppen, maar waar? Gelukkig kreeg ik te horen dat imker Joling een kast had waarin nog doppen aanwezig waren. Daarvan mocht ik er drie meenemen. De drie doppen heb ik in een klein kastje gehangen, de bijen erop afgeslagen en drie raampjes met wat darrenbroed, honing en stuifmeel ingehangen. Vervolgens de voerbak geplaatst en de kast gesloten. Hierna heb ik het volk suikerwater gegeven (8 kg). Er werd stuifmeel binnengebracht door de nog aanwezige weinige bijen. Ik gaf ze geen schijn van kans door de winter te komen. Maar wat verbaast mij nu? In februari (1996) een dagje zon en de kast komt weer tot leven.'

Het moeilijke begin

Toch zullen vooral de kleine volkjes het tijdens een koude winter in februari niet gemakkelijk hebben, want er is broed in de volken aanwezig ook bij winterse kou. De eerste eitjes zijn al in januari gelegd als reactie op de toenemende daglengte. De eventuele winterse kou houdt het broednest klein, de bijen kruipen dicht op elkaar om warmteverlies tegen te gaan en er wordt meer voedsel gebruikt. Maar hoe ruw het weer buiten ook mag zijn, binnen de beschutting van de tros gaat het leven gewoon door. De koningin legt eitjes. Niet veel, maar toch. Meerdere eitjes worden door de bijen opgegeten (kannibalisme uit zelfbehoud?) en slechts weinige worden een volgroeide bij. Is in de tros een optimale temperatuur noodzaak voor een voorspoedige groei van het broed, in de cellen met open broed is dat een hoge vochtigheidsgraad van de lucht. Uiteraard kunnen de bijen tijdens winterse omstandigheden niet uitvliegen om water te verzamelen, maar toch slagen ze erin door hun manier van overwinteren de waterbalans op een leefbaar peil te houden.

Leven in de open broedcel

Open broed is zeer gevoelig voor het vochtgehalte in hun leefomgeving. Denk maar eens aan alle moeite die er wordt gedaan tijdens overlarfdagen om de larfjes tegen uitdrogen te behoeden. Hoewel het vochtgehalte van de lucht die tussen de raten circuleert uiteenloopt van 30% tot 70% is uit onderzoek gebleken dat een vochtgehalte beneden 90% in de

broedcel de overgang van ei- naar larvestadium belemmert. Bij een vochtgehalte in de cel beneden de 50% gaat het eitje dood. Wat gebeurt er allemaal bij de geboorte van een larfje? Door bewegingen van de larf ontstaan er scheurtjes in het midden van de eischaal. Door het inscheuren komt vocht vrij dat zich over het oppervlak van de eischaal verspreidt. Bij een vochtgehalte in de cel van 90 tot 95% blijft een deel van het geboortevocht in contact met de larf en van de eischaal blijft niets over. Bij een vochtgehalte in de cel van 80% doen zich bij meer dan de helft van de ingezette geboorten problemen voor. De kop van de larven blijft als het ware omgeven door een kapje opaalkleurig materiaal, dat een overblijfsel blijkt te zijn van de niet volledig opgeloste eischaal. Bij een relatieve vochtigheid in de cel van 70% vertonen 94% van de larven dit beeld en in veel gevallen bevinden zich nu ook op het bovenste deel van de rug restanten van de eischaal. In deze cellen wordt geen geboortevocht gevonden. Er wordt aangenomen dat, door de lage vochtigheidsgraad van de lucht in de cel, het eischaal oplossende geboortevocht is verdampt voordat deze volledig is opgelost. De larven zijn vervolgens niet in staat zich van de restanten eischaal te ontdoen, kunnen geen voedsel opnemen en sterven binnen zes uur.

44

Onze hulp gewenst (!?)

Bij winterse omstandigheden zijn de bijen in staat het nog kleine broednest van voldoende vocht te voorzien. Lukt dit niet (meer), dan wordt het broed opgegeten. Dat laatste vindt op grote schaal plaats als na een periode zacht weer alsnog de winter op het toneel verschijnt. We weten het nu, vinden het spijtig maar doen er verder niet al te dramatisch over. De bijen hebben zich toch door de eeuwen heen zonder onze hulp kunnen handhaven? Dat klopt allemaal, maar tegenwoordig staan de volken in de tuin en zijn ook de bijen inwoners geworden van een verstedelijkt gebied. En dan kan het gebeuren dat op een mooie dag in maart burens opgewonden melden dat er een zwerm in de tuin aanwezig is. De zwerm blijkt te bestaan uit honderden bijen die water opzuigen van pas geschrobde tuintegels. Uiteraard doen we er van alles aan om iets dergelijks te voorkomen want ook dat is werken aan het 'imago' van de bijen en de hele imkerij. Daarom voerde ik mijn volken in de nawinter als er af en toe werd gevlogen een slappe honingoplossing. Niet met een voerbak, dat werkt niet vanwege de grote loopafstand en de lage temperatuur buiten de beschutting van de wintertros, maar via

een voerfles met geperforeerd deksel. Ik deed wat honing door het water om het voor de bijen aantrekkelijk te maken. Of dat echt nodig is weet ik niet. Wat ik wel weet is dat het water werd gebruikt. Om de bijen bij de burens weg te houden moet u deze tijd een plekje inrichten waar ze altijd water kunnen vinden. Liefst in de zon en een dun laagje water, dat wordt namelijk snel warm en uiteraard zorgt u ervoor dat de bijen niet kunnen verdrinken. Een mooi voorbeeld is de drinkplaats ingericht door mijn imkervriend Piet Muntjeverf. Een kuip onder de regenpijp en afgedekt met een opengeknipte jute zak. De zak werkt ook als een hevel, bij regen is hij rondom kletsnat zodat het waterpeil nooit zo hoog komt dat de bijen verdrinken. Overdreven zorg? Misschien wel, maar het is februari en al zo lang geleden dat we iets aan de bijen konden doen en we missen ze toch?

Het weer in februari

Voor het midden van het land geldt over de periode 1961-1990 als normaal: 75 uren zonneshijns, 48 millimeter neerslag en een gemiddelde maximumtemperatuur van 5,7°C. Op de drempel van het seizoen 1998 nog even een terugblik op 1997 als ruggesteun bij uw aantekeningen.

Februari-maanden				
Jaar	Zon (uren)	Neerslag (mm)	Max.temp (°C)	
1993	somber	droog (26)	normaal	
1994	zonnig (90)	droog (29)	vrij koud (4,8)	
1995	normaal	zeer nat (88)	zeer zacht(9,4)	
1996	normaal	normaal	koud (3,4)	
1997	normaal	zeer nat (83)	zeer zacht(9,1)	

Jaar, maand	Zon	Neerslag	Max.temp
1996/97 winter	++	-	-
1997 maart	+	-	++
1997 april	+	-	n
1997 mei	n	+	n
1997 juni	n	++	n
1997 juli	n	n	n
1997 augustus	+	-	++
1997 september	++	-	+

Geraadpleegd:

Taber, S., Doull, K.M. The Australian Beekeeper, sept. 1978
 Uenk, J. Het doorvliegertje; De Vliegplank, imkersvereniging
 Gorssel 7(1):7

Zwermverhinderend en slingeren

Dit dagboek volgt de 'beginnerscursus' 1997 van het AOC Clusius College in Alkmaar. Deze cursus heeft een al jarenlange traditie en wordt georganiseerd in samenwerking met VBBN-subvereniging Noord-Hollands Midden. Cursisten komen uit heel Noord-Holland boven het Noordzeekanaal en Amsterdam.

Zwermverhinderend

Een zwermverhinderingsmethode moet duidelijk zijn en de zekerheid geven dat het zwermen ook werkelijk wordt voorkomen. De meeste bijen worden gehouden in de stad. Natuurlijk op ruime afstand van bebouwing, maar zwermen geven toch snel overlast. Bovendien willen we geen bijen kwijt raken. Moeren merken en knippen bij voorjaarsinspectie is voor beginners niet gemakkelijk. Het is wel een spannende klus en met wat hulp van de leraar goed uitvoerbaar. Het grote voordeel is dat de koningin in de loop van de cursus gemakkelijk te begroeten is en het knippen maakt de kans op het verlies van bijen in het zwermseizoen klein.

Het merken van de moeder met een gekleurd plastic plaatje.

Tijdens de cursus bezoeken we met de bijen het fruit. Hoewel de bijen in het centrum van Purmerend het jaar rond ruim voldoende dracht hebben, is het meemaken van een bestuivingdracht belangrijk voor een beginnerscursus. Om zwermen op het fruit te voorkomen worden de bijen minstens twee maal gecontroleerd op zwermcellen. Deze worden gebroken.

Terug van het bezoek aan het fruit worden vegers gemaakt. De vegers zijn beschikbaar voor de cursisten om zelf met bijenhouden te beginnen. In de volken worden eventuele doppen gebroken, zodat we na 13

dagen 'tuten en kwaken' kunnen horen en rijpe redcelmoeren kunnen bevrijden. Een maand later worden de volken gecontroleerd op de aanwezigheid van een leggende jonge moeder.

Slingerend

We slingeren, zoals de meeste imkers, twee keer per jaar. Eind mei de voorjaarsshoning en half augustus de zomerhoning. We imkeren per volk met twee broedkamers.

Twee of drie weken voor het slingeren van de voorjaarsshoning plaatsen we tussen de twee broedkamers een koninginnenrooster. De koningin komt onder het rooster. Het darrenbroed boven het rooster wordt gekopt. Twee weken later is het meeste broed uitgelopen. Als al het broed is uitgelopen kunnen honinguitlaten gebruikt worden om de bovenste broedkamer bijenvrij te maken voor het slingeren. (Een honinguitlaat fungeert voor een bij wel als uitgang, maar niet als ingang, zo wordt het aantal bijen in een broedkamer steeds kleiner. Na één tot twee dagen is een te slingeren broedkamer bijenvrij, tenzij er nog broed in de broedkamer zit, dat verlaten de bijen niet!)

Direct na het slingeren worden de natte raten teruggeplaatst op de volken. Het koninginnenrooster blijft tussen de beide broedkamers liggen. Alle cursisten nemen natuurlijk een deel van de honinggoogst mee naar huis.

Inwinteren en de varroamijt bestrijden

Het inwinteren van de volken doen we direct na het slingeren van de zomerhoning. Het koninginnenrooster wordt nu uiteraard weggehaald. De natte ramen worden teruggeven aan het volk en de voerbakken worden geplaatst. Wanneer we uitgaan van twee broedkamers, dan wordt de bovenste broedkamer geslingerd en 'nat' tussen de losse bodem en de echte broedkamer geschoven. Per volk worden twee strips Apistan ingehangen volgens de gebruiksaanwijzing. Per volk wordt één jerrycan opgeloste suiker gevoerd. De eerste keer voeren we aan het eind van de slingerdag. Daarna worden de voerbakken nog drie keer gevuld. Zodat 12 kg opgeloste suiker in ca. 2 weken wordt gevoerd. Natuurlijk volg ik het onderzoek van de Ambrosiushoeve op de voet. De nieuwste darrenraatmethode (versie 1997) lijkt mij goed

uitvoerbaar. Inpassing in de beginnerscursus leek mij nog niet verstandig. We zetten wel de eerste stap: één raam per volk met darrenkunstraat laten uitbouwen en beleggen. Het gesloten darrenbroed verwijderen, koppen en schoonmaken.

Bedrijfsmethode

Ook een beginnerscursus heeft een bedrijfsmethode. Ik heb gemerkt dat een puntsgewijze weergave van de gehanteerde bedrijfsmethode voor de cursisten veel verduidelijkt en gemakkelijker toegepast kan worden in de volgende jaren waarin de cursisten zelfstandig moeten imkeren. De methode volgt in grote lijnen de Aalstermethode.

46

Bedrijfsmethode beginnerscursus

Eind maart/eerste helft april:

> voorjaarsinspectie

Tweede helft april:

> klaarmaken voor voorjaarsdracht/fruit

Eind april:

> naar het fruit (appel)

Eerste helft mei:

> doppen breken en moerrooster leggen

Derde week mei:

> bijen ophalen van fruit, kunstzwermen maken

Vierde week mei/begin juni:

> slingeren voorjaars honing

Eerste week juni:

> doppen breken

Eerste week juli:

> controle of jonge moeren aan de leg zijn

Tweede helft augustus:

> slingeren zomerhoning, Apistan inhangen, start inwinteren

Bestrijding van Ar

Jan Charpentier

Voor het vaststellen van een besmetting door Amerikaans vuilbroed (AVB) is het niet meer nodig te wachten tot een volk daadwerkelijk de ziekteverschijnselen vertoont. Door onderzoek van voer- of honingmonsters kan al zeer vroegtijdig AVB-besmetting worden aangetoond, nog vóórdat de klinische verschijnselen aanwezig zijn. De tijd lijkt daarom gekomen, om de wetgeving aan deze omstandigheden aan te passen. Daarbij kan gebruik worden gemaakt van de kennis en de ervaringen die elders zijn opgedaan (o.a. in Denemarken en Duitsland). Als bijdrage in de discussie over dit onderwerp volgen hieronder enige overwegingen betreffend het bestrijden van AVB in Nederland (veroorzaker: *Paenibacillus larvae larvae*, P.I.I.).

1. Onderzoek van voer kan, vroeger dan bij klinisch onderzoek mogelijk is, een aantasting door vuilbroed en de sterkte daarvan aantonen. Dit geeft mogelijkheden tot eerder ingrijpen.
2. Monsters moeten worden genomen uit de voerkrans rond het broednest. Is geen broed aanwezig dan is bemonstering mogelijk niet zinvol. Elk monster moet worden voorzien van een identificatie zodat het betreffende volk kan worden getraceerd. Dit geldt ook voor verzamelmonsters.
3. De hoeveelheid sporen per volk die in een voermonster wordt vastgesteld is niet alleen beslissend voor de uitbraak van de ziekte. De gevoeligheid van het volk voor de ziekte, de algemene gezondheids-toestand e.a. spelen eveneens een rol.
4. Daarom is een onderzoek van het voer niet alleen maatgevend. Controle van volken met aangetroffen sporen is over een langere periode nodig.
5. Als volken binnen een gebied met vervoersverbod, na onderzoek, geen sporen blijken te bevatten, zou een opheffing van het vervoersverbod voor die volken overwogen kunnen worden.
6. Bij de beoordeling van besmettingen mag niet worden vergeten dat de detectiegrens voor het aantonen van P.I.I. gemiddeld ligt bij ca. 100 sporen per gram honing/voer.
7. Het is zeer waarschijnlijk dat het grootste deel van de Nederlandse bijenpopulatie vrij is van een AVB besmetting. Inzicht in de geografische verdeling van de besmetting zou zeer nuttig kunnen zijn bij de beleidsvorming.

amerikaans vuilbroed in Nederland

8. Voor een standpuntbepaling met betrekking tot de juiste manier van handelen inzake AVB is daarom een gedegen onderzoek, met medewerking van een grote schare imkers over het hele land verdeeld, absoluut noodzakelijk.

9. Om het de imker mogelijk te maken ziektebeelden van AVB, maar ook van nosema en kalkbroed bijtijds te herkennen, zou de opleiding hierin moeten voorzien. Voorwaarde daartoe is, dat de bijenteeltleraren voldoende worden bijgeschoold en dat de verenigingen hier periodiek aandacht aan besteden.

10. Voor imkers, die materiaal aan andere imkers verstrekken, zoals koninginnentelers, moeten richtlijnen worden opgesteld hoe te handelen bij een aanwezige besmetting. Bij zware besmetting geldt een verbod voor het uitgeven van bijenmateriaal. In het grijze gebied van de lichte besmetting zonder klinische verschijnselen is de situatie minder duidelijk. Kunnen dan bijen en larven alleen van die volken worden gebruikt waarbij geen AVB besmetting is geconstateerd, of moet de gehele stand 'besmet' worden verklaard?

11. Om in deze situatie 'oneerlijke concurrentie' te voorkomen zouden alle koninginnentelers en andere materiaalverdelers moeten worden verplicht hun stand regelmatig op AVB te laten controleren.

12. Voor de praktische uitvoering van het beleid met betrekking tot de bestrijding van AVB is het aan te bevelen, de sterkte van de besmetting onder te verdelen in bijvoorbeeld drie groepen. De grenswaarden voor de indeling van die groepen dienen in overleg te worden vastgesteld.

A. De besmetting is niet vastgesteld

Mogelijkheden zijn dan:

'niet besmet' of 'besmetting onder de detectiegrens'.

Handelingen: geen.

B. Er is een lichte besmetting geconstateerd

Mogelijkheden zijn dan:

'toch klinische verschijnselen' (handelingen: sanering volgens de wettelijke bepalingen en opsporen van de besmettingsbron);

'geen klinische verschijnselen' (handelingen: hygiënische maatregelen door de imker en opsporen van de besmettingsbron. Voor koninginnentelers moeten in dit geval aangepaste maatregelen worden overwogen).

C. Er is een zware besmetting geconstateerd mogelijk met klinische verschijnselen.

In dit geval is er maar één mogelijkheid: saneren volgens de huidige wettelijke bepalingen en opsporen van de besmettingsbron.

13. De door de imker te nemen hygiënische maatregelen dienen o.a. te omvatten:

- Zeker geen medicamenten gebruiken
- Geen voer tussen de volken uitwisselen, want volken waar geen sporen zijn aangetroffen kunnen toch besmet zijn

- Geen materiaal, raampjes en voer uitwisselen tussen de volken. Ook geen honing afkomstig van het buitenland of van collega's aan de volken voeren.

- Materiaal van eigen stand vóór hergebruik zorgvuldig reinigen en ontsmetten. Dit materiaal niet aan collega's ter beschikking stellen. Voor de ontsmettingsmethoden dient een standaard te worden vastgesteld

- Zorg dat er zo weinig mogelijk roverij op kan treden en dat vervliegen zoveel mogelijk wordt voorkómen

- Zorg voor frequente raatvernieuwing, tolereer geen oude raat en laat de bijen veel bouwen. Hierbij nog afspreken wat er met de oude raat moet gebeuren

- Controleer het broednest regelmatig op AVB verschijnselen en stuur tenminste jaarlijks honingmonsters in ter controle.

Tot slot

Het is van belang dat nu zo snel mogelijk nieuw beleid wordt geformuleerd. Dit heeft alleen zin indien alle imkergroeperingen solidair zijn en gemeenschappelijk de genomen besluiten ten uitvoer brengen.

Bronnen

Vergaderingen 'Adviesgroep AVB'

Apiforum Freiburg 1996

De tijdschriften 'Die Biene' en 'ADIZ', maart 1997

De geafrikaniseerde bij van Brazilië: zegen of vloek?

In de nieuwe wereld werden de Europese bijen vanaf 1840 ingevoerd voor de honingwinning. Niet gewend aan het tropische klimaat verliest de in Europa zo ijverige nectarverzamelaarster het grootste deel van haar verzameldrift en een winstgevend imkerij was met haar nauwelijks mogelijk. De Braziliaanse overheid besloot daarom in 1956 een deskundige op het gebied van de erfelijkheid bij bijen, Dr. W.E. Kerr, op te dragen de Europese bij te verbeteren. Kerr voerde nog in hetzelfde jaar enkele Afrikaanse bijenvolken (*A. m. scutella*) in om deze te kruisen met de luie Europese bij. Er moest een zachtaardige, produktieve bij ontstaan die bestand was tegen het tropische klimaat. Omdat men de sterke aanvaldrift van de Afrikaanse bijen kende, hield men deze Afrikanen in speciaal beveiligde kasten. Toch ontsnapten 26 zwermen, die zich ongecontroleerd met de Europese rassen vermengden. Er ontstond een bij met een verbazingwekkende bereidheid zich te verdedigen en zich te verspreiden. Deze hybride kreeg de naam 'geafrikaniseerde bij'. De bijen toonden zich verbluffend goed aangepast aan het warme klimaat en begonnen aan hun zegetocht door Zuid-Amerika. Binnen 20 jaar (tot 1976) breidden ze zich over heel Brazilië uit, een land met de grootte van Europa. Tien jaar later hadden ze heel Zuid-Amerika veroverd onder verdringing van de Europese bij. Ook de instelling in Mexico en Panama van een zone met een bijendichte controle met zwermlokkasten en het inzetten van pesticiden, hield de opmars van de 'Afrikanen' niet tegen; in 1990 werden de eerste zwermen in Mexico gesignaleerd.

Een nadeel verandert in een voordeel

Aanvankelijk werd het grootste deel van de imkers geheel overrompeld, speciaal door de enorme steeklust die al bij de kleinste storingen optrad. Tot 1967 gaven veel imkers hun bedrijf op. In de jaren daarna werden op bijeninstituten methoden ontwikkeld waarmee men ook met deze bijen kon werken. Tegenwoordig zijn de Braziliaanse imkers tevreden met hun bij, speciaal vanwege de enorme haaldrift.

Aangezien de geafrikaniseerde bij een vermenging van allerlei bijenrassen is, zijn ze op lichamelijke kenmerken moeilijk te herkennen. Met genetische methoden laten ze zich inmiddels goed identificeren. Enkele typerende gedragskenmerken: geafrikaniseerde bijen blijken sneller te zijn, extreem beweeglijk en actief, dat tot uiting komt in een hevige zwermdrift, een snellere prikkelbaarheid en ook in een groter vermogen een dracht te vinden en te verzamelen.

Enorme verdedigingsdrift

Deze zeer opvallende eigenschap heeft de geafrikaniseerde bij de naam 'Killerbee' opgeleverd. De Braziliaanse imkers weten tegenwoordig de bereidheid tot verweer tegen dierlijke en ook menselijke vijanden (diefstal van volken en honing) naar waarde te schatten. Er was dan ook weinig belangstelling voor een teelt van een mutant van het genetisch instituut in

Ribeirao Preto. Deze mutant heeft een gespleten angel en kon niet steken. In hun verdedigingsgedrag onderscheiden de geafrikaniseerde bijen zich op verschillende punten van bijvoorbeeld carnica's:

- Lichte prikkelbaarheid: De volken moeten vanwege de enorme trillingsgevoeligheid op minstens 1,5 meter van elkaar opgesteld worden. Er wordt als het mogelijk is niet onmiddellijk na elkaar in de buurvolken gewerkt, omdat deze dan al verontrust zijn. Een volledig beschermende kleding, wit en stevig, is bij het werk met deze bijen nodig! Men huldigt het devies: Hoe meer rook, hoe beter! Imkers werken met z'n tweeën, de een in het volk, de ander met de beroker. De rook wordt niet ter kalmering maar ter verdrijving van de bijen ingezet.
- Running: Als er niet voortdurend gerookt wordt, verlaten bijna alle bijen vliegend of lopend de kast.
- Massaal aanvallen en hardnekkig volgen: Een zeer effectief systeem alarmeert bij storing niet alleen enkele wachtbijen maar ook grote aantallen huisbijen. In 20 seconden worden meer dan 200 bijen steeklustig. Wie stoort, wordt tot 700 meter ver achtervolgd. Bij carnica's is dit slechts 50 meter.
- Langdurige opwinding: Geafrikaniseerde bijen hebben gemiddeld zo'n 30 minuten nodig om na een ingreep tot rust te komen. Carnica's slechts 3 minuten.

Zwermlust

De volken van de geafrikaniseerde bij ontwikkelen zich snel door een broedstadium van slechts 20 dagen, kleinere bijen, een jonge koningin met een legcapaciteit van 4.000 eitjes per dag en geen broedpauze in de winter. Daardoor kan zo'n volk elke 50 dagen een zwerm afgeven. Zwermen vliegen extreem ver, tot 50 km. Dit verklaart de verspreidingsnelheid van deze bij met 300-500 km per jaar. Europese volken worden daarbij graag door geafrikaniseerde zwermen op een 'koekoeksmanier' overgenomen. De zwerm doodt de Europese koningin. Het overgebleven volk verlaat de kast als een migratiezwerm wegens voedsel- of plaatsgebrek, maar ook door parasietendruk of hitte.

De zwermen nemen, anders dan Europese bijen, ook ongunstige nestgelegenheden voor lief. Door grootschalige verstoringen van leefgebieden en de aanleg van nectararme suikerrietplantages, zijn de bijen steeds vaker gedwongen zich in de nabijheid van menselijke woonplaatsen te vestigen. Sommige steden hebben te lijden onder een regelrechte invasie van bijenzwermen. Fortaleza bijvoorbeeld met ongeveer 680 zwermen per dag in de drachtarme regentijd. In het begin werd geprobeerd de bijenvloed met vlammenwerper en gifspuit de baas te worden. Tegenwoordig worden van geurstoffen voorziene zwermvangkisten bij het vangen en het afvoeren van de zwermen ingezet. Braziliaanse imkers zien het zwermen van hun volken relatief gelaten aan. Vermindert bij een imker het aantal volken, dan worden enige van de talrijke wilde zwermen met zwermvangkisten geschept en gehuisvest.

Produktiviteit

Ondanks de ontsparing van het experiment is het oorspronkelijke doel, de vergroting van de honingproductie, bereikt. Brazilië bevond zich vroeger met een productie van 6.000 ton honing per jaar onder de wereldhoningproducenten op de 27ste plaats. In 1990 was het door de opbrengst van 42.000 ton honing met de geafrikaniseerde bij naar de 5de plaats opgerukt. De geafrikaniseerde bijen zijn wat verzameldrift betreft elk Europees ras in Brazilië verre de baas. Dit wordt bereikt door:

- Grote individuele verzameldrift: Ze kunnen hun eigen lichaamsgewicht aan nectar opnemen en vervoeren. Ze verzamelen sneller.
- Langdurig verzamelgedrag: Geafrikaniseerde bijen halen enige uren per dag langer dan carnica's. Ze verzamelen ook bij weinig licht. Dat laatste is weer een erfenis van de Afrikaanse voorouders: onder

tropische omstandigheden bestaat er een selectiedruk naar nachtelijke verzamelactiviteit omdat door de warmte bloemen ook 's nachts nectar produceren.

- Nieuwe drachtbronnen worden snel aangesproken, ook als ze weinig geven. Mogelijk worden drachtbronnen en drinkplaatsen tegen andere bijen verdedigd.

Per volk worden zo opbrengsten van 50-100 kg per jaar bereikt. Sinaasappel- en eucalyptushoning worden veel verzameld.

Naast honing produceren de geafrikaniseerde bijen ook enorme hoeveelheden propolis, waarmee bijna het gehele vlieggaat afgesloten kan worden als bescherming tegen vocht of plagen (mieren). Propolis brengt tot f165,00 per kg op.

Weerstand tegen ziekten en parasieten

In het tropisch vochtig warme klimaat kunnen ziekteverwekkers zoals schimmels en bacteriën optimaal gedijen. Het is verbazingwekkend dat geafrikaniseerde bijenvolken noch tegen 'normale' bijenziekten noch tegen de varroamijt behandeld hoeven te worden. De in 1972 vanuit Paraguay binnengedrongen varroamijt veroorzaakte een histerie onder de imkers. Door een moedige en vooruitziende beslissing van de bijenwetenschappers werden geen bestrijdingsmiddelen toegelaten omdat het eerste onderzoek al aantoonde dat er nauwelijks schade door de varroamijt optrad. Tegenwoordig zijn alle bijenvolken door deze mijt besmet, maar dit leidt op grond van tot nu toe niet geheel begrepen eigenschappen van deze bijen nauwelijks tot opbrengstschade en praktisch nooit tot verlies van volken. Dit betekent: geafrikaniseerde bijen zijn resistent tegen de varroamijt! Dus alle bijenprodukten zijn vrij van residuen van chemische bestrijdingsmiddelen!

De geafrikaniseerde bij van Brazilië beantwoordt niet aan onze eisen van zachtmoedigheid en zwermtraagheid, maar is echter optimaal aan het daar heersende klimaat aangepast.

Die Afrikanisierte Bienen Braziliens - Segen oder Fluch door Pia Aumeier, Lionel Sequi Gonçalves in ADIZ 97(8).

Vertaald en bewerkt door M.J. van Iersel.

Weinig deelname; moeilijk kiezen

J.M.G. Rynja

Ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de VBBN leek het een leuk idee om een fotowedstrijd te organiseren. Om de jurering te vereenvoudigen is, op voorstel van een ervaren fotojury, de eis gesteld dat de deelnemers uitsluitend met dia's konden deelnemen.

Of het er nu aan lag dat imkers nooit dia's maken of dat de categorieën te moeilijk waren is niet bekend, maar een feit is dat het aantal inzendingen ver achterbleef bij de verwachting. Slechts acht fotografen zonden in totaal 18 bijdragen in. Dit kleine aantal maakte het voor de jury, bestaande uit een redactielid van het maandblad Bijen, een HB-lid en een subverenigingsbestuurslid met foto-ervaring, niet gemakkelijker op om in elke categorie drie winnaars aan te wijzen. Hieronder de uitslag.

50

De ontwerpwedstrijd voor honingetiketten

uitgeschreven door de commissie Honing heeft nog minder resultaat opgeleverd en kon bij gebrek aan voldoende materiaal niet gejureerd worden, ook omdat geen van de etiketten aan het criterium voldeed. De inzenders worden hartelijk bedankt voor hun moeite en hopelijk is een volgende keer de animo groter.

Categorie 1 Bijen en de menselijke reactie

1e prijs (zie boven)

F.G.A. Janssen te Heelsum: meisje proeft honing

2e prijs R.H. Molenaar te Blaricum: jongetje met Dathepijp

3e prijs P. Liebroer te Hoorn: overlarven op Schier

Categorie 2 Bijen en bestuiving

1e prijs (bovenaan kolom 2)

J. Kamps te Meerlo: *Osmia cornuta*

2e prijs B.J. Trip te Vries: kasten op koolzaad

3e prijs: niet aanwezig

Categorie 3 Bijen in de woonomgeving

1e prijs B.J. Trip te Vries: meisje met sectieraam

2e prijs B.J. Trip te Vries: kleuter met zesramer

3e prijs C. de Bondt te Otterlo: meisje met imkersjack

Een boomstam als woning

Frans Hoefnagels

De allereerste bijenvolken die in Duitsland en onze streken werden gehouden zaten in holle boomstammen ofwel 'Klotzbeuten'. Geheel in deze stijl is de nieuwe bijenboomstam van het Natuurmuseum te Asten in gebruik genomen. In de winter van 1997 is een holle boomstam, die door de gemeente Asten is geleverd, als verblijf voor een bijenvolk in orde gemaakt. In deze holle boomstam zaten twee spechtengaten aan de ene kant en een flinke opening aan de andere zijde. Voorheen heeft hier een grote zijtak gezeten. Dit gat is verder bijgewerkt en voorzien van een kijkvenster.

De nieuwe bijenboom

kernvolkje, afkomstig uit een bevruchtungskastje (een zogenaamde Kirzhainer). De koningin, een jonge carnica F1 moer, werd allereerst opgezocht en vervolgens gemerkt met een gele merkstift en toen geknipt. Deze moer werd tijdelijk in een kluisje bewaard. Daarna werden een voor een de reeds uitgebouwde en met broed belegde raatjes op raatafstand op de kop van de boomstam gespijkerd. Hierna werd de koningin erbij gelaten en de kop van de stam met bijenvolkje en al werd vervolgens opde uitgeholde boomstam geplaatst. Hierbij kwam het kleine volkje meteen op zijn plaats te hangen.

Kirzhainer en boomstam (Foto's Frans Hoefnagels)

Van de twee spechtengaten heeft het bovenste de functie van in- en uitvliegopening voor de bijen en het onderste dient als voeropening. Hierin is een voederkoker geplaatst waarop van buitenaf met flessen, voedersiroop kan worden gevoerd. Alles is met kit afgedicht zodat er geen rooverij van buitenaf kan plaatsvinden. Verder is de kop van de boomstam afgezaagd en met lood bekleed tegen regen en andere weersinvloeden. Deze kan er vervolgens weer bovenop worden gezet en wordt dan verankerd met twee ijzeren pennen. Daaronder is de gehele boomstam verder uitgehold, zodanig dat er voldoende ruimte is voor een bijenvolk.

Op 8 juli 1997 was het dan eindelijk zover. De holle boomstam werd ingegraven en een klein bijenvolkje werd er in geplaatst. Dit volkje bestond uit een

Gedurende de maanden juli, augustus en september is er regelmatig gevoerd en het kleine volkje is inmiddels een mooi winterklaar volk geworden. De bijen zijn prachtig grijs met brede haarbanden dat voor carnica-bijen zo kenmerkend is. Ook is het een erg zachtmoedig volk. De hele operatie is zeer voorspoedig verlopen; nu maar afwachten wat dit volk volgend jaar gaat doen. Honingoogst is niet mogelijk en zwermen zal bij dit volk op natuurlijke wijze moeten verlopen. Het natuurhistorisch Museum 'De Peel' heeft er echter weer een prachtige publiekstrekker bij, waar men met genoegen naar kan gaan kijken.

Museumimker:

Frans Hoefnagels, Oliemolen 10, 5721 WN Asten, 0493-691356.

'Los Hoes', Ootmarsum: een wandeling door de tijd...

Ab Kuypers

Op min of meer eigen wijze is Tonie Franken actief als vrijwilliger in het openluchtmuseum 'Los Hoes' in Ootmarsum. In de eerste plaats komen daar zijn bijen, opgesteld in een prachtige bijenstal.

Daarnaast voelt hij zich als echte Twentenaar zeer betrokken bij de cultuur en de historie van zijn eigen streek. Vandaar zijn band met Los Hoes en het aanleveren van ideeën en voorstellen die regelmatig aan zijn brein ontspruiten. Een gesprek dat zich wellicht het beste laat omschrijven als gaande over Hoop, Geloof en Liefde.

52

Het museum

Het openluchtmuseum Los Hoes is in een fase van haar bestaan waarin vooral organisatorische veranderingen in het spel zijn. Het bestuur is door de gemeente Ootmarsum, alwaar dit museum zich bevindt, overgedragen aan nieuw stichtingsbestuur. Belangrijker voor de bezoekers en de vele vrijwilligers is waarschijnlijk dat het museum forse uitbreidingen te wachten staan, welke in fasen zullen worden uitgevoerd. 'In Los Hoes probeert men een zo volledig beeld te geven van de wijze waarop rond de eeuwwisseling werd geleefd en gewerkt op de Twentse boerderij', zo staat in de folder te lezen. Om dit doel te bereiken staan er verschillende gebouwen uit die tijd opgesteld. Vaak van elders afkomstig en in Ootmarsum weer opgebouwd. Hierin laat Los Hoes zich het beste vergelijken met het grote broertje, het openluchtmuseum in Arnhem. Als hoofdgebouw geldt het zogenaamde 'Los Hoes', een boerderij waarin men toentertijd samen met de dieren onder één dak leefde en werkte. Dit Los Hoes en de andere gebouwen van het museum zijn vrij toegankelijk. Zonder dat je als bezoeker het gevoel krijgt door suppoosten op de vingers te worden gekeken kan men vrijelijk rondlopen en de vele oude werktuigen en gereedschappen bekijken. In een van oorsprong oud kerkje vindt nu een doorlopende videopresentatie plaats. In het ruime buitengebeuren heeft sinds 1981 ook een grote bijenstal een eigen opvallende plaats gevonden. Er vinden in het museum regelmatig bijeenkomsten en demonstraties plaats, tijdens welke werkzaamheden worden uitgevoerd, zoals die honderd jaar geleden op de boerderij plaatsvonden.

Huidige eigenaar

Sinds vier jaar is mijn gesprekspartner en, zoals later zal blijken, een enthousiaste gids in het cultuur- en natuurlijke Twente, Tonie Franken de trotse eigenaar van de bijenstal in Los Hoes. Oorspronkelijk is deze in 1981 opgericht door de heer Schulte. Na zijn overlijden is de stal enige tijd onbemand gebleven. Tonie Franken, voorzitter van de bijenhoudersvereniging Ootmarsum en omstreken: 'Omdat de stal in eigen beheer door de heer Schulte was gebouwd en ook zijn eigendom was viel het in eerste instantie

niet mee daar een opvolger voor te vinden. Er waren wel kandidaten, maar dat leverde niet echt iets op. Uiteindelijk ben ik daarvoor voorgedragen. Zulke zaken liggen bij ons in Twente nog wel gevoelig hoor. Denk maar niet dat ik zomaar het spul mocht overnemen. Nee, ik ben daarvoor echt aanbevolen. Eerst het vertrouwen winnen, hè.' Het lijkt overigens geen toeval dat een man als Tonie Franken actief is in het streekmuseum. Van alles wat met 'zijn' Twente heeft te maken, zoals onder andere krantenknipsels wordt in inmiddels goed gevulde mappen bewaard.

Voorlichting

Bij de bijenstal van museum Los Hoes wordt door Tonie veelvuldig voorlichting over bijen gegeven aan uiteenlopende gezelschappen. 'Twente zorgt goed voor zijn gasten, ook hier in Oldenzaal. Wij wonen naast een hotel. Hier verblijven zo'n beetje het hele

jaar door veel gasten. Voor hen worden allerlei uitstapjes georganiseerd door onze streek. Eén van de mogelijkheden waaruit gekozen kan worden is een bezoek aan Ootmarsum zelf, of een bezoek aan Los Hoes, waar ik dan mijn verhaal over de bijen vertel. Daar wordt veel gebruik van gemaakt, overigens niet alleen door de gasten van mijn buurman hoor. Ik tref zodoende mensen uit de hele wereld, kan je wel zeggen. Dat heeft al veel leuke ontmoetingen tot gevolg gehad. Zo komen er bijvoorbeeld regelmatig mensen die ooit vanuit Twente zijn geëmigreerd en nu hun kinderen komen laten zien hoe het hier vroeger was'.

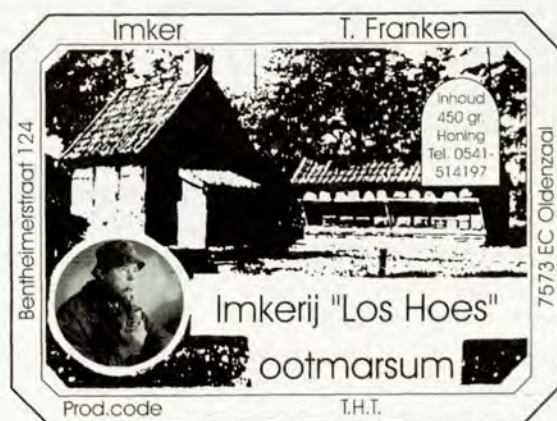
Tonie imkert met carnic'a's. 'Dat moet hier wel, hè. Ik moet hier zachtvaardige bijen hebben, mensen moeten dichtbij kunnen komen.' De volken zijn gehuisvest in kunststof bijenkasten. 'Die zijn lekker licht van gewicht, dat vind ik wel prettig werken. Natuurlijk valt de invloed vanuit Duitsland niet te ontkennen. We wonen hier dicht bij de grens. Er zijn dan ook verschillende imkerscontacten, die grensoverschrijdend genoemd kunnen worden. Dat heeft wel een zeker risico. Amerikaans vuilbroed zit hier dichtbij. Zelf kom ik dan ook met de bijen zeker niet over de grens.' Behalve het geven van voorlichting verkoopt hij er ook zijn honing. 'Dat gaat zelfs door wanneer ik er niet ben. In de stal is een klein halletje waar wat voorlichtingsmateriaal staat opgesteld en altijd een voorraadje honing. Het geld kan men in een gleuf in de muur doen, dat valt dan in een kistje. Mensen kijken daar wel eens van op. Vertrouwen hebben in de mensen, dat kan nog best.'

De bijen halen hier overigens goed, zo verzekert Tonie mij.

Imker en natuurmens

Al op vroege leeftijd kwam Tonie Franken in aanraking met honingbijen en het imkeren. 'Mijn vader heeft altijd bijen gehouden. Toen ik zo'n jaar of veertien was werd er een cursus bij ons in de buurt gegeven. Mijn vader vond dat wel iets voor mij. Een aardige traditie van de ABTB indertijd was, dat wanneer je slaagde voor zo'n cursus je van de bond twee lege kasten kreeg. Hierin kon je je eerste volken huisvesten. Sindsdien zijn de bijen een steeds belangrijker plaats in mijn leven gaan innemen. Soms denk ik wel eens, eigenlijk wordt het te gek. Maar het is ook zo vreselijk boeiend. Je raakt er niet op uitgekeken (en gestudeerd), steeds leer je weer nieuwe dingen. Ik wil dan ook alles weten over bijen, ook al wordt ik daar op zich geen betere imker van.'

'In totaal heb ik 15 volken, waarvan er 2 thuis in de

achtertuin staan opgesteld. Reizen doe ik tegenwoordig vooral naar Groningen, waar ik samen met enkele collega-imkers een vast plaatsje heb bij verschillende boeren. Er blijven echter altijd volken achter in de stal van het museum'.

Behalve gek op zijn bijen is Tonie een groot natuurliefhebber, die niets liever doet dan 's morgens vroeg opstaan en de afwisselende natuur rond Oldenzaal intrekken. 'Als ik dan van zo'n vroege wandeling thuiskom en ik tref mijn familie nog uitslapend aan dan denk ik dat is eigenlijk ook zonde van je tijd. Ik ben mijn vader nog altijd dankbaar dat hij mij van jongs af aan heeft meegenomen. 's Zondags trokken we er dan vaak met de fiets op uit, waarbij het kerkbezoek niet vergeten werd. Ik heb daar van genoten en veel van geleerd.'

Dankbaar

Tonie heeft nog meer om dankbaar voor te zijn. Hij steekt dat niet onder stoelen en banken; hij brengt het uit zich zelf ter sprake, zonder overigens zieligheid of medelijden op te willen wekken. 'Ik ben ernstig ziek geweest, jaren geleden. Het heeft een hele strijd gekost en er is veel gebeden om mijn kanker te overwinnen. Ik heb op sterven gelegen. Nu, alles achter de rug, kijk ik wel heel anders tegen het leven aan. Ik denk dan wel eens, waar maken wij ons eigenlijk allemaal druk om. Wees tevreden met wat je hebt en streef niet van alles na, zonde van je tijd.' En zo kon het gebeuren dat ik na ons interview en een bezoekje aan Los Hoes werd getraakteerd op enkele uurtjes 'sightseeing' door Twente met een hoog gehalte aan levenswijsheid.

Over de bijdrage van Marleen Boerjan over de lezing van prof. van Woerkum

Geen versnippering van de bijenhouderij

Dick Vunderink

Marleen Boerjan toont zich in *Bijen* 7(1): 6 (1998) verontrust over een versnippering in de bijenhouderij. En zij raakt een belangrijk onderwerp aan. Maar ik heb moeite om te begrijpen wat haar eigenlijke boodschap is. Waar zit nu eigenlijk de bedreiging? Ik stel haar een paar vragen.

1. Wat houdt het begrip versnippering voor jou in? Is dat een ander woord voor specialisatie in de bijenhouderij? Is dat wat ik zo constructief vind, namelijk dat de imkers zulke veelkleurige belangstellingen hebben? De een 'valt' op drachtplanten en maakt er z'n extra bijenhobby van, de ander pluisst bijenziekten na, een derde verdiept zich in koninginnenteelt of kwaliteitsverbetering van honing. Weer anderen maken zich ongerust over bestrijdingsmiddelen of willen biologisch dynamisch imkeren. Dank zij deze specialisatie kunnen we steeds weer onze commissies bezetten. En nu komt Internet daar natuurlijk bij. Juist deze verschillende gerichtheid maakt dat we niet zijn verworden tot een eenzijdige honingproductieclub. Dat de doorsnee-imker breder kijkt naar de 'Umwelt' dan veel andere natuur-liefhebbers.

2. Staan die clubjes naast de organisaties? Inderdaad, als je bedoelt dat ze zijn opgericht buiten initiatief of toestemming van de organisaties. Mogen ze alsjeblieft? Stel dat er geen initiatieven meer werden genomen 'in het veld'. Dat alles van de bestuurders afhankelijk was? Een volgende vraag is of de imkers zich daarmee losmaken van de organisaties. In de meeste gevallen is men zowel van de ene club als van de andere lid.

3. Zijn alleen de organisaties naar binnen gericht? Van Woerkum laat daar geen misverstand over bestaan en de verandering is moeizaam maar ook zichtbaar. Maar ligt dit risico bij specialisten niet extra op de loer? Zeer gemotiveerd bezig met een deelonderwerp?

4. Wordt de terugloop van leden veroorzaakt wordt door de versnippering? Recente enquêtes geven daarvan geen indicatie. Het zou mooi zijn want dit fenomeen is gemakkelijker aan te pakken dan drachtvermindering, vergrijzing of maatschappelijke individualisering.

5. Wat is nu eigenlijk je boodschap? Dat de organisaties te star zijn, ook als ze een jubileum-symposium wijden aan imago- en

koersverandering? Dat zij meer moeten doen om relaties met de clubjes op te bouwen? Of misschien dat de specialistengroepjes zich bij de organisaties moeten aansluiten? Of dat het risico van specialisatie kan zijn een te grote gehechtheid aan het eigen gelijk? Of dat we zowel specialisatie als generalisme nodig hebben? Waar wringt de schoen nu eigenlijk? Dat wordt voor mij niet duidelijk.

Ik heb ook mijn zorgen over de versnippering. Niet dat ze er is. Hoe meer denkkraft, hoe beter. Mijn zorg richt zich op de onduidelijke begrippen. Wanneer men het doel van een specialistengroep gelijkstelt aan dat van algemene belangenbehartiging, dan ontstaat de mist. De oplossing ligt in de erkenning van verschillende doelen en op basis daarvan met elkaar in gesprek gaan en elkaar aanspreken op wat over en weer beter kan. Dat spel moeten we beter in de vingers krijgen. Als je dat bedoelt, vind je me aan je zijde.

Ko Zoet

Het artikel van Marleen Boerjan vraagt om een reactie. Hoe is het de bijenhouderij gelukt te komen tot het punt waar we ons nu bevinden? Door de liefde of affectie van de imker voor zijn bijen. Dat is een gegeven dat er over honderd jaar nog zal zijn. De grotere of kleinere aantallen imkers door de tijden heen hebben te maken met factoren zoals drachtomstandigheden, economische motieven en de invloed van bijenziekten. Verenigingen worden geboren uit een behoefte naar saamhorigheid, informatie-overdracht en belangenbehartiging. Zo ging het ook bij de imkers. Vanuit de hoofdvereniging werden, worden en zullen de belangen van de totale imkerij zo goed mogelijk worden behartigd, naar de leden en naar de overheid.

Nu de individuele imker. Die heeft tegenwoordig meer tijd, de beschikking over professionele communicatiemiddelen en daardoor over een arsenaal aan informatie. Hij loopt niet meer van A tot Z aan de hand van de 'grote' vereniging maar gaat zelfstandig aan het werk. Sterker nog, hij heeft de vereniging in eerste instantie niet meer nodig voor het opvijzelen van zijn kennis. Een aantal imkers hebben elkaar gevonden en er zijn clubjes ontstaan die op hun specifieke terrein aan de slag zijn gegaan. In jouw visie, Marleen, zal deze ontwikkeling leiden tot een situatie waarbij de poten onder het werkterrein van de

traditionele bijenteeltorganisaties worden weggezaagd, met alle kwalijke gevolgen vandien! Je gaat er hierbij vanuit dat deze clubjes een zelfstandig leven gaan leiden, los van de bestaande verenigingen. Daar geloof ik niets van.

Voor mij betekenen de vele activiteiten gebundeld in clubjes geen versnippering van de bijenhouderij maar juist het bewijs van vitaliteit met een toenemende verscheidenheid aan specialismen. Een bestaande behoefte waaraan geen enkele 'hoofd'-vereniging kan voldoen omdat geld en menskracht ontbreken. De clubjes zijn ontstaan op braakliggend terrein. Bij braakliggend terrein hoort een braakregeling. Deze zou kunnen bestaan uit het reserveren van ruimte in ons maandblad voor interessante leesstof vanuit deze specialismen. Dus niet angstig aan de zijlijn staan en piepen maar samenwerken en samen werken aan een modern beeld van de bijenhouderij. Dat de clubjes het imago van de imkerij negatief beïnvloeden is een wonderlijke mening. Een nieuwe en vernieuwende aanpak is juist het kenmerk van de clubjes, terwijl de hoofdverenigingen nog steeds versnipperd en snipverkouden om elkaar heen draaien. Echter, het zwaard van Damocles hangt voortdurend boven het voortbestaan van clubs op vrijwillige basis omdat ze vaak afhankelijk zijn van de inzet van enkelen. Hoe vaak zien we na een aantal jaren het clubblad van de eerste tot de laatste bladzijde gevuld met artikelen van de eindredacteur om daarna een zachte dood te sterven? Triest, maar waar. Daarom ben ik ervan overtuigd dat imkers verenigd in clubs gewoon lid blijven van de, hun, hoofdvereniging.

Jan Tempelman

Geheel òneens ben ik het met Marleen Boerjan! Alleen door dingen met gelijkgezinden te doen blijft je band met de imkerij bestaan. Hoe meer clubjes, hoe beter. Laat duizend bloemen bloeien. En als er dan toch een overkoepelende organisatie moet bestaan, laat die dan haar bestaansrecht waarmaken door daden en onontbeerlijkheid. Die clubjes ontstaan (bestaan) toch alleen maar omdat men het bij de overkoepelende organisaties niet heeft kunnen vinden. Hebben de VBBN, de NCB, de ANI, de ABTB en de LLTB een bijenteeltadviescentrum, een eigen Internet-site, een zeer actieve koninginnenteeltcommissie, een actieve alternatieve docentenclub, een clubje dat onderzoek doet naar het ras op een eiland? Nee dus! Blijkbaar is daar wel behoefte aan! Zie daar nu het bestaansrecht van al deze clubjes. Dus lang leve de clubjes, hoe meer hoe beter.

Naschrift Marleen Boerjan.

De reacties van Dick Vunderink, Ko Zoet en Jan Tempelman naar aanleiding van mijn opmerkingen bij de voordracht van Prof. Van Woerkum in Bijen, vragen om een weerwoord en enige helderheid. Dit laatste ontbreekt inderdaad enigzins. Ik heb mijn boodschap niet zo nadrukkelijk aan de lezer op willen leggen maar doe dat bij deze. Ik heb twee stellingen:(1) 'De Bijenhouderij heeft toekomst als bron van recreatie, als beroep en als beheerder van een bloemenrijk landschap' en (2): 'De bijenhouderij heeft geen toekomst als financiering en extra stimulatie uitblijft'. Stelling 1 behoeft geen nadere toelichting anders dan te zeggen dat de toekomst van de bijenhouderij alleen gewaarborgd wordt door actieve, al dan niet georganiseerde, imkers. Ik ben dan ook niet tegen het ontstaan van kleine en grotere clubjes die, zoals Ko Zoet het formuleert, elkaar hebben gevonden op een specifiek terrein. Het is waar, de clubjes ontstaan alleen maar omdat men HET bij de overkoepelende organisaties niet heeft kunnen vinden (Jan Tempelman). De verschillende clubjes zijn het bewijs van vitaliteit en hebben bestaansrecht omdat er heel wat 'braakliggende terreinen' (Ko Zoet) zijn die de verschillende overkoepelende organisaties, misschien wel noodgedwongen, laten liggen. Ook ben ik het eens met de opmerking van Dick Vunderink: 'Hoe meer denkkraft, hoe beter'. Maar als ik dan niet tegen de activiteiten van deze clubjes ben waar ligt dán het probleem zult u zich wellicht afvragen. Het probleem is dat de clubjes onderling weinig of niet communiceren. De alom bekende eigenwijsheid van de individuele imker is vaak terug te vinden in de wijze van werken en communiceren van groepjes en groepen imkers. Elke club verdedigt zo zijn eigen doel en belang. En ik kan het niet beter verwoorden dan Dick Vunderink: er ontstaat mist als men het eigen specialistische doel gelijkstelt aan het algemene belang. Voor een vitale, creatieve en levendige bijenhouderij is het mijns inziens noodzakelijk dat de verschillende clubjes met elkaar in gesprek gaan en men elkaar onderling erkent. Hier ligt inderdaad een taak voor de overkoepelende organisaties. Ik kom nu bij stelling 2: 'De bijenhouderij heeft geen toekomst als financiering en extra stimulatie uitblijft'. De extra stimulatie komt van zelf als de verschillende specialisten met elkaar in gesprek zijn. De extra financiering komt er niet als er niet één aanspreekpunt, bijvoorbeeld de Bedrijfsraad, is voor

Internet nieuws en nieuwtjes

Niet gehinderd door enig inzicht heb ik mij op Internet gewaagd. Een nieuwe, magische wereld is voor me opengegaan. Omringd door allerlei zin en onzin gebeven zich ook de bijen en hun verzorgers op de elektronische snelweg. Als vreemdeling op dit gebied mag ik als eerste voor Bijen deze nieuwe rubriek openen. Een eerste ervaring.

Het valt als beginner niet mee om wegwijs te worden in de wondere wereld van het 'WWW' (World Wide Web). Je 'surft' wat, je voelt je een ontdekkingsreiziger. Vooral nog blijft het een beetje doelloos rondlopen. Verstopt tussen talloze websites, links, pages en hoe alle wegen in dit labyrint ook mogen heten, is heel wat te lezen en te zien, ook over bijen en imkers, zo is mij langzamerhand wel gebleken. Of het ook allemaal interessant is...

56

Zoemlijst

Na avonden lang, tot diep in de nacht (en dus gebrek aan slaap) knoeien lukte het: 'e-mailen'. Een mysterieus fenomeen dat ons nu ter beschikking staat en waar je ook iets mee wil doen. In het laatstgelezen nummer van Bijen was de 'Zoemlijst van de VBBN' aangekondigd. Zonder precies te weten wat ik er van kon verwachten, heb ik me aangemeld. Hoe moeizaam dat verliep, daarover zal ik nu maar zwijgen. Het verschil tussen lukken en mislukken zat hem in een simpel streepje, dat geen drukfout bleek te zijn. Tot mijn troost heb ik begrepen, dat ik niet de enige onbenul ben in 'server land'.

vervolg van pagina 55

diverse grotere bronnen van financiering zoals ministeries, de Europese Unie en de landbouworganisaties. De bijenhouderij kan alleen blijven bestaan als er extra financiering komt voor onderwijs, voorlichting, ziektebestrijding, onderzoek naar ziekteresistentie, veredeling en fokkerij van gezonde zachteardige bijenvolken. Onderzoek eventueel uitgevoerd door actieve imkers maar, wat mij betreft, onder de supervisie van de Ambrosiushoeve en andere onderzoeksinstituten. Om dit te bereiken is er bundeling van krachten nodig en hier ligt een taak voor de overkoepelende organisaties. Een overkoepelende organisatie die zich, naar mijn idee, in de toekomst meer als sponsor naar de verschillende actieve imkerclubjes op zou moeten stellen.

Discussie?

Inmiddels heb ik een uitgebreide gedachtenwisseling over bijenrassen kunnen volgen. Zonder er zelf echt aan deel te nemen ben ik getuige geweest van soms academische verhandelingen tot en met 'oude koek' opmerkingen. Eerlijk gezegd is de discussie me tot nu toe niet meegevallen. Maar omdat dit medium aardige mogelijkheden biedt, blijf ik toch nog maar even aangesloten. Het kost immers niet veel meer dan wat telefoonkosten.

Naast de zoemlijst zijn er nog veel meer mogelijkheden om via Internet met elkaar van gedachten te wisselen. Zo is er de mailinglist van Apinet en bestaat er een nieuwsgroep 'imkeren'. Daarnaast is er wereldwijd allerlei bijenlectuur op te halen. Zo is ook 'onze' bijenbibliotheek in Wageningen te raadplegen.

Api@staartje

Vanaf deze maand willen wij regelmatig in Bijen met deze rubriek aandacht besteden aan bijennieuws, interessante pagina's en opvallende berichten van het Internet aan u doorgeven en proberen een weg te vinden op het wereldwijde web. Dit moet vooral een rubriek door de internettende imker worden. Dus, heeft u iets interessants gevonden, laat het ons weten. Met vriendelijke groet, *kuyper2@pi.net*

Bescherming voor bijen

Het College voor de Toelating van Bestrijdingsmiddelen (CTB) legt het gebruik van luizenbestrijdingsmiddelen die schadelijk zijn voor bijen en hommels aan banden. Telers mogen dergelijke middelen niet gebruiken in bloeiende gewassen of gewassen die druk worden bezocht door bijen. De bijen verzamelen honingdauw die door luizen is afgescheiden. Ook als er bloeiende onkruiden op een perceel staan, is toepassing verboden. Het verbod betreft alle middelen op basis van dimethoat, fosfamid, parathion en parathion-methyl. Het CTB wil zo massale bijensterfte als in 1992 en 1996 voorkomen.

Bron: *Oogst, tuinbouw 30 januari 1998.*

N.B. U ziet dus dat het inzenden van een schadeformulier wel degelijk zin heeft!

Honderd jaar bijenpathologie II

Ritter, I. Fries, M. Gilliam en H. Hansen
(Vertaling en bewerking Joop Beetsma)

Europees vuilbroed

Europees vuilbroed (EVB) is evenals AVB een bacteriële broedziekte die over de gehele wereld verspreid is en tot verlies van volken kan leiden. De bacterie *Melissococcus pluton* kan evenals *Paenibacillus larvae larvae* (AVB) geen volwassen bijen aantasten, maar in tegenstelling tot *Paenibacillus l.l.* wel alle broedstadia. *Melissococcus p.* sporen blijven in honing bij hogere temperaturen maandenlang kiemkrachtig. Het is gebleken dat het vernieuwen van de raten net als bij AVB een gunstig effect heeft. Het gebruik van antibiotica, zoals oxytetracycline, heeft wel effect, maar moet om dezelfde reden als bij AVB worden ontraden. Het beste resultaat geeft het vervangen van de koningin door een koningin van een lijn die een bepaalde weerstand tegen EVB heeft. Dit resultaat wordt in hoofdzaak verkregen door een snelle vervanging van het volk en door het schoonmaken van de raten door de bijen.

Kalkbroed

Kalkbroed is een ziekte die door de schimmel *Ascosphaera apis* veroorzaakt wordt. Deze ziekte was deze eeuw onder verschillende namen bekend. In 1913 beschreef Maassen deze schimmel al en noemde hem *Pericystus apis*. Eerst was kalkbroed alleen in Europa bekend; de ziekte werd als onschuldig omschreven. Pas in de tweede helft van deze eeuw werd kalkbroed ook in andere werelddelen gevonden. Nadat in 1968 de ziekte voor het eerst in de Verenigde Staten (Californië) aangetoond werd, verspreidde deze zich in 12 jaren over het gehele continent. De besmetting leidde zo nu en dan zelfs tot sterfte van volken. In die tijd begon daar dan ook een omvangrijk onderzoek. Tegelijkertijd nam de betekenis van deze ziekte in Europa en Japan toe. Naar aanleiding daarvan werd tijdens het 30e Apimondia congres in Japan (1985) een apart symposium georganiseerd. Alleen larven worden door *Ascosphaera apis* aangetast. De sporen worden door de larve met het voedsel opgenomen en vanuit het maagdarmkanaal doorwoekert de schimmel het gehele lichaam. De larve kan ook van buitenaf via de cuticula aangetast worden. Zodra het lichaam van de larve geheel doorwoekert is, wordt de cuticula doorbroken en

worden vruchtlichamen gevormd waarin de sporen ontstaan. Deze sporen blijven jarenlang kiemkrachtig. De gevoeligheid van de larven wordt vergroot wanneer deze een dag voor het verzegelen onderkoeld raken, bijvoorbeeld door fouten bij het imkeren. Het proces wordt ook versneld onder invloed van andere bijenziekten. Afhankelijk van de omvang van de besmetting wordt het volk verzwakt of kan het zelfs sterven.

In de afgelopen eeuw heeft men zich lang geen zorgen gemaakt over de besmetting met kalkbroed; de aantasting verdween toch wel weer. Tenslotte werd er, net zoals bij de andere bijenziekten, gezocht naar een chemische bestrijdingsmethode. Meestal gaven proeven met groepen bijen in het laboratorium goede resultaten, maar hadden de bestrijdingsmiddelen in het volk weinig effect. Tot nu toe is er geen werkzame stof bekend die zonder problemen in het volk gebruikt kan worden. Sommige middelen zijn te duur en andere veroorzaken residuen in de produkten van het bijenvolk. De meeste middelen ondersteunen het op natuurlijke wijze verdwijnen van kalkbroed doordat het opruimgedrag van de bijen gestimuleerd wordt. Vaak is het al voldoende om de volken met suikerwater te voeden of de raten met suikerwater te besproeien. In de laatste tijd is het opruimgedrag dé factor bij de selectie van kalkbroed-resistente teeltlijnen. Het vervangen van de koningin door een koningin van een lijn die meer weerstand tegen kalkbroed vertoont, levert vaak goede resultaten op. Tegelijkertijd treedt er een vermindering op van de gevoeligheid voor andere broedziekten, zoals AVB en EVB, en voor de varroamijt. Gedurende enkele jaren wordt geprobeerd zogenaamde antagonistische stoffen of micro-organismen uit 'resistente' volken te isoleren. Door het voeren of besproeien van de bijen met deze micro-organismen werden goede resultaten verkregen.

Nosema

Zander vond in 1909 een parasiet (een protozo) in het middendarmepitheel die hij *Nosema apis* noemde. White gebruikte later dezelfde naam toen hij de ziekte beschreef. In het begin bestond er geen overeenstemming over het verloop van de ziekte. Tegenwoordig is nosema een van de meest verspreide bijenziekten. Vooral in de gematigde streken leidt nosema tot het verlies of tenminste tot verzwakking

van volken. Waarom deze ziekte niet elk jaar en in elk volk even vaak en sterk optreedt is tot nu toe niet duidelijk geworden.

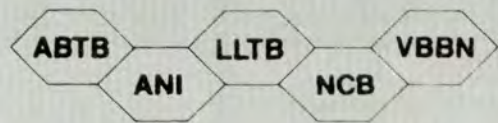
Nosema vernietigt het darmepitheel waardoor de opname van eiwitten vermindert. Al rond 1930 ontdekte Lotmar dat bijen die besmet waren met nosema kleinere voedersapklieren hadden. Hierdoor waren deze bijen steeds minder goed in staat om de larven te voeden. Ook tegenwoordig komt men tot de conclusie dat dit de belangrijkste factor is. Het voorkomen van roer is niet kenmerkend voor nosema-zieke volken, maar hierdoor wordt de ziekte wel snel in het volk verspreid.

Voor de bestrijding van nosema adviseerde Zander al om de raten te vernieuwen of te ontsmetten en om het aanmaken van jonge bijen te bevorderen. Alles wat diarree zou kunnen veroorzaken, zoals slecht wintervoedsel, moest worden vermeden. Ofschoon in de laatste 100 jaren honderden stoffen getest werden, heeft alleen het antibioticum Fumagilline voldoende effect op nosema. Sinds de ontdekking hiervan door Katznelson omstreeks 1950, wordt dit antibioticum op grote schaal preventief gebruikt, zonder dat dit tot resistentie heeft geleid. Maar, met het oog op de toenemende angst van de honingconsument ten opzichte van residuen in bijenprodukten, probeert men ook dit middel zo weinig mogelijk te gebruiken. Dit lukt het best wanneer men de raten regelmatig vernieuwt. Raten die met nosema-sporen besmet zijn kunnen ontsmet worden met mierenzuur of door het verwarmen van de raten.

Naast de protozoen zijn de mijten de meest voorkomende parasieten in het bijenvolk. Slechts twee soorten mijten zijn van belang voor de bijenteelt. Maar het zijn wel mijten die massale sterfte van bijenvolken hebben veroorzaakt.

In het voorjaar van 1904 begon een enorme sterfte van bijenvolken op het eiland Wight dat voor de zuidkust van Engeland ligt. Later trad ook grote sterfte op in Engeland, Ierland, Schotland en Wales. De verwekker van de 'Isle of Wight'-ziekte werd pas in 1919 door Rennie, Harvey en White beschreven als de trachee-mijt. Deze mijt vermenigvuldigt zich in het eerste paar trachee-buizen van het borststuk van de werkster. De trachee-mijt werd later *Acarapis woodi* genoemd.

-wordt vervolgd-

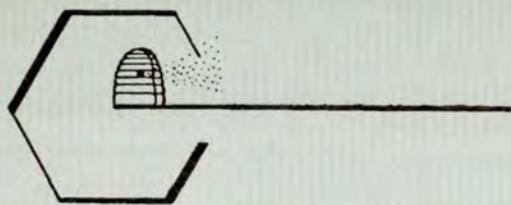
Onze bijen en de milieuwetgeving

G. van Westhreenen, Hoofdbestuur lid VBBN

Klagende burgers noodzaken de plaatselijke overheid nog wel eens in actie te komen bij overlast, die wordt ondervonden van bepaalde bijenconcentraties. Meestal hanteren gemeenten hierbij de algemene Plaatselijke Verordening, die veelal voorschriften bevat over in acht te nemen afstanden van bijenkasten, -korven of -stallen tot de openbare weg en tot woonhuizen. Incidenteel wordt de laatste tijd ook nog wel eens de milieuwetgeving aangegrepen om tegemoet te kunnen komen aan geuite klachten van inwoners. Bijenhouders zouden dan een vergunning nodig hebben op grond van het Inrichtingen- en Vergunningenbesluit milieubeheer.

In artikel 1 van de Wet milieubeheer is vermeld, dat bij Algemene Maatregel van Bestuur categorieën van inrichtingen worden aangegeven, die nadelige gevolgen voor het milieu kunnen veroorzaken. Deze inrichtingen zijn in het hierboven vermelde Inrichtingen- en Vergunningenbesluit nader uitgewerkt. Met enige inventiviteit kan onder het houden van dieren, als bedoeld in artikel 8.1 sub a van dit besluit ook de bijenhouderij worden gerangschikt, zij het dat dan geheel voorbij wordt gegaan aan de doelstelling van de onderhavige wettelijke regeling: in dit geval het tegengaan van bodemvervuiling door meststoffen. Bijen veroorzaken geen enkele milieubelasting. Er is zelfs - zoals bekend - van het tegendeel sprake! Zij vormen een onmisbare schakel bij de bestuiving van cultuurgewassen (groente- en fruitteelt) en wilde flora en zijn daardoor van zeer grote betekenis voor de instandhouding van de bio-diversiteit.

Van een vergunningsplicht op grond van de milieuwetgeving is bovendien alleen sprake, wanneer de activiteiten bedrijfsmatig plaatsvinden of in een omvang, die de bedrijfsmatigheid benadert en dit is bij de imkerij vrijwel nimmer het geval! De Bedrijfsraad voor de Bijenhouderij in Nederland huldigt dan ook de opvatting dat een imker in het algemeen niet vergunningsplichtig is op grond van de milieuwetgeving. Wanneer toch een dergelijke aanschrijving van de plaatselijke overheid wordt ontvangen, verdient het aanbeveling eerst eens contact op te nemen met het secretariaat van de vereniging, waarbij men aangesloten is.

Heidebeheerdag 1998

Op 21 februari zal, bij droog weer, wederom een werkdag georganiseerd worden in samenwerking met Staatsbosbeheer (SBB) op de Strabrechtse heide, bij regen wordt deze dag naar 28 februari verplaatst.

Organisatie 'Strabrecht Commissie' van de NCB en SBB. Ontmoetingsplaats is gebouw 'De Platse' te Heeze, aanvang 09.00 uur.

Uw medewerking wordt bijzonder op prijs gesteld.

Inl.: T.H. v.d. Biggelaar, 0492-331229.

Algemene Ledenvergadering

De Algemene Ledenvergadering wordt gehouden op zaterdag 28 maart 1998 in het Congresgebouw van het Wagening International Congres Centrum (WICC/IAC), Lawickse Allee 11 te Wageningen, aanvang 10.00 uur, einde 13.00 uur. Vanaf 09.30 uur ontvangst met koffie.

Agenda

1. Opening door de Algemeen Voorzitter
2. Notulen AV 22 maart 1997 (zie Bijen 6(5): 165-155 en 6(6): 191-192 (1997))
3. Mededelingen en ingekomen stukken
4. Bijzondere jubileumonderscheidingen
5. Jaarverslag 1997 (toegezonden aan de secretarissen van de subverenigingen en de groepen)
6. Financiële jaartukken 1996/1997 (uitvoerige stukken toegezonden aan de secretarissen van de subverenigingen en de groepen). Vragen over de financiële stukken dienen uiterlijk een week van tevoren schriftelijk te worden ingediend.
7. Commissie Nazien Boeken, verslag van de Commissie (toegezonden aan de secretarissen van de subverenigingen en de groepen).
8. Begroting 1997/1998 en conceptbegroting 1998/1999. Mondeling toegelicht door de penningmeester.
9. Het maandblad Bijen. Mondeling toegelicht.

10. Terugblik op het eeuwfeest
koffiepauze 11.30-12.00 uur
11. Statutenwijziging (zie bijlagen toegestuurd aan de secretarissen van subverenigingen en groepen)
12. Verkiezing Hoofdbestuur. Aftredend en herkiesbaar zijn dhr. C.G. Bos en mw. C. Reker
13. Beleid Bestuur 1998-2000 (het beleidsplan is toegezonden aan de secretarissen van de subverenigingen en de groepen)
14. Lezing 'Biodiversiteit' door drs. P. Koomen
15. Rondvraag en Sluiting.

Middagprogramma

Vanaf 13.00 uur wordt u uitgenodigd voor koffie met een eenvoudige lunch in het Bijenhuis te Wageningen. Daar zal om 14.30 uur de Koninklijke Erepennning worden overhandigd door burgemeester Sala van Wageningen. Daarna is er gelegenheid voor toespraken en besluiten we met een toast op de tweede eeuw van de VBBN.

Routebeschrijving

Hoe komt u bij het Congrescentrum WICC/IAC?
adres: Lawickse Allee 11 te Wageningen.

Openbaar vervoer:

- Vanaf station Arnhem: Midnet bus 50, 80 en 81 (resp. richting Utrecht, Amersfoort en Utrecht)
- Vanaf station Ede/Wageningen: Midnet bus 83 en 84
- Vanaf station Rhenen: Midnet bus 50, 80 en 81 (richting Arnhem)

Voor alle bussen geldt: halte WICC/IAC. De treintaxi brengt u voor f6,- vanaf station Ede/Wageningen tot voor de deur van het Congrescentrum.

Met de auto:

- Via N225 vanaf Rhenen/Breda (A15), 1e kruispunt met verkeerslichten (links Kortenoordallee, rechts Costerweg, recht door Lawickse Allee), recht oversteken en direct de ventweg aan uw rechterhand nemen, na 200 m parkeerruimte IAC aan uw rechterhand.
- Als u het terrein van het Bijenhuis verlaat gaat u rechtsaf, bij de verkeerslichten recht door (Nijenoordallee). Deze weg volgen tot tweede verkeerslicht (u rijdt tegen het Agrobusinesspark aan), linksaf de Kortenoordallee op, doorrijden tot het tweede verkeerslicht (rechtsaf richting Rhenen). U slaat hier linksaf richting Centrum, meteen de ventweg aan uw rechterhand inrijden, na 200 m parkeerruimte IAC.
- Vanaf Ede (A12) richting Wageningen rijden, op het kruispunt (verkeerslichten) met de Nijenoordallee (links Café/Restaurant 't Gesprek' rechtsaf slaan. Zie verdere aanwijzingen hierboven vanaf 'Nijenoordallee'.
- Vanaf Arnhem/Nijmegen: bij het vierde verkeerslicht (Forddealer Van der Kolk) linksaf richting centrum en meteen weer rechts. Dan parkeren of
 - a) op het parkeerterrein meteen rechts parkeren; volg het voetpad over de gracht naar het WICC/IAC of
 - b) voorbij Schouwburg Junushoff (links Postkantoor) rechtsaf 'Duivendaal', einde weg weer rechts, na ca. 100 m rechts parkeerruimte WICC/IAC.

Uit de PC van de voorzitter

Dick Vunderink

Het nieuwe jaar is net begonnen en mijn gemoed is vol van mijn beste wensen aan u. En aangezien ik dan in mijn functie ook denk aan uw bijen en het mooie weer dat ze nodig hebben, pik ik van die wensen allicht een graantje mee. Ook onze afdeling Handel trouwens.

U zult inmiddels vernomen hebben dat Heyta Rynja de VBBN vaarwel zegt omdat zij een volle baan wil hebben die wij haar niet kunnen bieden. Het is jammer dat ze ons verlaat, want zij was de VBBN heel toegewijd en ook zeer geïnteresseerd in de 'Umwelt' van de bijenhouderij. Wij danken haar voor haar inzet en wij hopen dat zij in haar nieuwe baan weer dezelfde voldoening zal vinden. Het zal even extra inzet vereisen om haar vertrek op te vangen en op te vullen.

Als u verwacht dat ik u een beeld ga schetsen van het jaar 1998, wacht u vergeefs. Ik kijk wel even terug op de maanden november en december. Ik heb in deze rubriek wel eens eerder vermeld dat ik niet helemaal wist wat mij te wachten stond bij het aanvaarden van mijn functie. Dat lag niet aan de voorlichting maar aan de ontwikkelingen in de loop van de tijd. En mogelijk ook doordat ik me graag overal mee bemoei. Wel, ik geef u een overzicht van mijn trips in de maanden november en december. Ik bezocht negen groepsjubileumvieringen, waarvan enkele gecombineerd op één dag. Verder ging ik naar de NCB-studiedag, naar de Floriade 2002, ik had een voorgesprek over de EG-subsidie gevolgd door een gesprek op het Ministerie LNV, we vergaderden als Bedrijfsraad en ik woonde een presentatie van de Stichting Fortmond bij, vervolgens een gesprek bij Abecon over de CD-rom en later daarover nog een intern gesprek, ik was voor het eerst bij de Commissie Spuitschade, ging twee maal naar Frederiksoord en een keer naar LTO-Nederland, had een vergadering met de redactie van Bijen en sloot af met een HB-vergadering. Totaal 18 keer op stap. Een hele waslijst die gelukkig niet model staat voor alle maanden.

Waarom vertel ik u dit? Niet om mezelf te beklagen, want ik heb het leuk gevonden, althans meestal. Ik vertel het om u te laten zien dat er veel op het bordje ligt van het HB. Ik vertel het omdat de vraag nogal eens klinkt 'Wat doet Wageningen voor ons?' en ik me realiseer dat wij wel lekker bezig zijn, maar dat veel voor u verborgen blijft. Ik vertel het u omdat eruit blijkt dat er van alles aan de hand is en dat maakt mijn functie leuk. Ik vertel het ook omdat het toch een blik werpt op 1998, want het meeste komt op enig moment weer aan bod. En ik vertel het om te laten zien dat er veel voorbereidend werk nodig is vóór u als inker er wat van merkt.

En van sommige zaken merkt u niets, omdat niet elke inker hetzelfde nodig heeft.

Nog even terug naar de regionale jubileumvieringen. Ik heb veel respect voor de wijze waarop de groepsbesturen er feestelijke bijeenkomsten van hebben gemaakt.

Hartelijk dank daarvoor. Helemaal sprakeloos was ik in Leiden. En niet eens omdat ik mede een taart mocht aansnijden van een meter doorsnee met de tekst 100 JAAR VBBN, maar doordat mijn stem mij in de steek

liet. Bas van Kuijk heeft mij prima vervangen evenals Frans Janssen de volgende dag in Wageningen. Het was even rustig in de VBBN.

Huldiging jubilarissen Bommelerwaard e.o.

Koos Tromp, voorzitter VBBN subvereniging Bommelerwaard e.o.

Tijdens een bijzondere ledenvergadering op dinsdag 4 november j.l. mochten zes van onze leden hun onderscheidingen in ontvangst nemen voor langdurig lidmaatschap.

De onderscheidingen werden door het Hoofdbestuurslid en tevens vertegenwoordiger van de VBBN groep Gelders Rivierengebied, Frans Janssen, aan de jubilarissen overhandigd. De onderscheidingen zijn uitgereikt aan: de heren Van Vonderen en Van Doorn, zij kregen bij gebrek aan een VBBN-verenigingsonderscheiding een fraaie kaars met inscriptie voor 50 jaar lidmaatschap. Dhr. S.J. Gouda kreeg een oorkonde voor 50 jaar lidmaatschap en zijn bijzondere verdiensten voor de bijenteelt op lokaal, regionaal en nationaal niveau. De heren Van der Linden en Hooykaas kregen beide de zilveren verenigingsspel opgespeld voor 25 jaar lidmaatschap. Dhr. Weyman werd bedacht met de zeskantige zilveren speld voor zijn 10-jarig bestuurslidmaatschap. Bij elkaar zo'n 210 jaar lidmaatschap. Dat gevoegd bij het 100-jarig jubileum van de VBBN maakt het ruim 3 eeuwen bijenteelt en dat is niet niks. Het is zeker een felicitatie waard. Namens het bestuur en de leden van harte gefeliciteerd met deze onderscheiding.

De jubilarissen, voorzien van een zonnebloemcorsage, met resp. vrouwen en dochters, v.l.n.r. staand: dhh. Van Doorn, Hooykaas en Weyman, zittend dhh. Van der Linden, Gouda en Van Vonderen.

Van het secretariaat VBBN

Met ingang van 5 februari j.l. is Marga Canters afwezig i.v.m. zwangerschapsverlof. Haar werkzaamheden voor de VBBN en het Maandblad BIJEN zullen tijdelijk worden verzorgd door Jessica Netto. Marga hoopt haar werkzaamheden weer in juni te kunnen hervatten.